

Meeri Sirviö & Sari Reijonen

KIELITIETOISUUDEN KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Kielitietoisuuskortit Kuopion varhaiskasvatuspalveluille

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto & Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) & Tulkki (AMK)

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK), Tulkki (AMK)
Tekijä/Tekijät	Meeri Sirviö, Sari Reijonen
Työn nimi	Kielitietoisuuden kehittäminen varhaiskasvatuksessa – Kielitietoisuskortit Kuopion varhaiskasvatuspalveluille
Toimeksiantaja	Kuopion kaupunki, varhaiskasvatuspalvelut
Vuosi	2022
Sivut	34 sivua, liitteitä 15 sivua
Työn ohjaaja(t)	Kati Vapalahti, Hanna-Kaisa Turja

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää kielitietoista varhaiskasvatusta Kuopion alueen päiväkodeissa. Tarkoituksena oli tuottaa materiaalia varhaiskasvatuksen henkilöstön oman kielitietoisuuden toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Opinnäytetyön idea lähti toimeksiantajan huomaamasta tarpeesta. Toimeksiantajana opinnäytetyössämme toimi Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalvelut. He hyödyntävät KieliPeda-työvälinettä kielitietoisuuden toimintatapojen arvioinnissa, mutta kokivat sen sisältävän liian vähän henkilöstön toiminnan arviointiin liittyviä kysymyksiä. Kysymykset koettiin myös liian laajoiksi ja tilaaja toivoi helppokäyttöistä ja selkeää materiaalia kielitietoisuuden toimintatapojen arviointiin ja kehittämiseen. Tuotimme KieliPeda-työvälineen käytön tueksi kielitietoisuuskortit varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön.

Aloitimme työn tekemisen keräämällä pohjatietoa keskustelemalla tilaajan edustajan kanssa kielitietoisuudesta sekä KieliPeda-työvälineestä. Virallisen aineiston keräsimme verkkokyselyllä. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa viiden eri päiväkodin varhaiskasvatuksen henkilökunnan ajatuksia ja kokemuksia KieliPeda-välineen käytöstä päiväkodin arjessa. Tekemäämme kyselyyn saimme 4 vastausta. Hyödynsimme kyselystä saatuja vastauksia, KieliPedan ensimmäistä osiota sekä muuta lähdetietoa kielitietoisuuskorttien luomisessa.

Kyselyyn saamiemme vastausten perusteella varhaiskasvatuksen henkilökunta ymmärtää hyvin kielitietoisuuden käsitteenä, mutta työntekijät kokivat, että heidän päiväkodeissaan on tarve kehittää kielitietoista ympäristöä. Vastaajat toivoivat KieliPeda-työvälineen käytön tueksi helposti mukaan otettavaa materiaalia, konkreettisia vinkkejä arkeen, vinkkejä lapsen kielitietoisuuden vahvistamiseen sekä lapsen osallistamiseksi kielitietoisuuteen, esimerkiksi esittämällä lapselle avoimia kysymyksiä suljettujen sijasta.

Loimme A5-kokoiset kaksipuoleiset kielitietoisuuskortit, jotka ovat sähköisessä muodossa kaikkien käytettävissä. Tuottamamme kielitietoisuuskortit pohjautuvat KieliPeda-työvälineen ensimmäiseen osioon, jossa käsitellään henkilöstön tavoitteellista ja suunnitelmallista itsearviointia sekä toiminnan kehittämistä. Opinnäytetyömme ideaa voisi jatkaa esimerkiksi luomalla lisää kielitietoisuuskortteja, jotka pohjautuisivat KieliPeda-työvälineen osioihin kaksi ja kolme.

Asiasanat: kielitietoisuus, varhaiskasvatus, monikielisyys.

Degree title	Bachelor of Social Services, Bachelor of Humanities
Author (authors)	Meeri Sirviö, Sari Reijonen
Thesis title	Developing language awareness in early childhood education – Language awareness cards for Kuopio’s early childhood education services.
Commissioned by	City of Kuopio, Early childhood education services
Time	2022
Pages	34 pages, 15 pages of appendices
Supervisor	Hanna-Kaisa Turja, Kati Vapalahti

ABSTRACT

The objective of the thesis was to develop language-aware early childhood education in day-care centres in Kuopio region. The purpose was to produce material for early childhood education staff to evaluate and develop their language-aware actions. The idea for the thesis came from the commissioner’s need to develop language awareness in early childhood education in the Kuopio region. In Kuopio’s early childhood education, the staff is using the KieliPeda-tool, which is developed for the need to develop language-aware pedagogy and practices, and to support the learning of the Finnish language for multilingual children. The thesis implemented language awareness cards to support the use of the KieliPeda-tool.

The thesis was started with gathering basic knowledge by discussing with a representative of the thesis subscriber. An online survey was then created to find out the thoughts of early childhood education staff about using the KieliPeda-tool. The answers to the survey, the first part of the KieliPeda-tool and other source information was used to make the language awareness cards.

Based on the responses received from the survey, early childhood education staff understood well the concept of language awareness, but thought that there was still a need to develop language-aware environment in their day-care centres. In the survey, the respondents hoped for easily included material, concrete tips for everyday life, tips on how to strengthen child’s language awareness and tips to engage the child with language awareness. These topics were utilized in the making of language awareness cards.

The language awareness cards are A5 size, double-sided and in digital form to everyone to use. The cards that were produced are based on the first section of the KieliPeda-tool, which deals with objective and planned self-assessment of staff and operational development. The idea of this thesis could be further developed, for example, by creating additional language awareness cards based on sections two and three of the KieliPeda-tool.

Keywords: language awareness, early childhood education, multilingualism.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KIELI JA KIELITIETOISUUS	8
3	VARHAISKASVATUS.....	11
3.1	Kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa.....	12
3.2	Monikielisyys.....	14
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	17
4.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	17
4.2	Tuotekehitysprosessi.....	18
4.2.1	Käynnistäminen	18
4.2.2	Luonnostelu	23
4.2.3	Kehittely ja viimeistely.....	27
5	POHDINTA	29
5.2	Tuotteen arviointi ja kehityskohteet.....	31
5.3	Eettisyys ja luotettavuus	32
	LÄHTEET.....	34

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Saatekirje

Liite 3. Kysely

Liite 4. Kielitietoisuuskortit

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aihe on kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa ja tuotimme toiminnallisena opinnäytetyönä kielitietoisuuskortit. Kielitietoisuuskorttien tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksen kielitietoista toimintaa ja arviointia Kuopion alueen varhaiskasvatusyksiköissä. Kortit on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilöstön oman kielitietoisuuden toiminnan arviointiin sekä kehittämiseen. Kortit toteutetaan Kuopion varhaiskasvatuksessa käytössä olevan KieliPeda-työvälineen käytön tueksi. Korttien on tarkoitus toimia henkilöstön tukena heidän miettiessään kielitietoista oppimisympäristöä ja omaa toimintaansa kielitietoista varhaiskasvatusta toteuttaessa.

Kielitietoisuutta määritellään usein monin eri tavoin, sillä sen sisältö on sidoksissa aina siihen kontekstiin, jossa sitä käytetään (Suuriniemi 2019, 43). Tässä opinnäytetyössä keskitymme kielitietoisuuden käsitteeseen varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Kielitietoinen varhaiskasvatus on ymmärrystä siitä, että kielet ovat jatkuvasti läsnä kaikkialla ja henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen vaikutuksen lapsen kehityksessä, oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä. Monikielisyyttä tehdään näkyväksi ja kasvattajat toimivat kielellisinä malleina lapsille sekä rohkaisevat heitä monipuoliseen kielen käyttöön. Kielellä on suuri vaikutus myös lapsen identiteetin kehittymisessä sekä yhteiskuntaan kuulumisessa. (Opetushallitus 2018b, 31) Kielitietoisuus ymmärretään usein vain vieraskielisiä lapsia koskevana asiana, vaikka varhaiskasvatussuunnitelman perusteet näyttävät kielitietoisuuden toimintatapojen ulottuvan kaikkiin lapsiin (Kieli- ja kulttuuritietoinen... s.a)

Kielitietoisuus on aiheena ajankohtainen, sillä yhteiskunta muuttuu koko ajan monikielisemmäksi, etenkin maahanmuuton lisääntyessä. Tilastokeskuksen (2011) mukaan vuonna 2010 suomessa asui yli 224 000 vieraskielistä henkilöä. Vieraskieliseksi määritellään henkilö, jonka kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Kymmenessä vuodessa vieraskielisten määrä on lähes tuplaantunut. Vuonna 2020 heitä oli tilastokeskuksen mukaan 432 800. (Tilastokeskus s.a.) Suomessa yhteiskunnan kielellisen moninaisuuden kasvu näkyy myös varhaiskasvatuksessa. Monissa päiväkotiryhmissä yhä useampi lapsi on

vieraskielinen. Tämä on huomioitu myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, joissa kielitietoisuus ja perheiden moninaisuus on nostettu entistä vahvemmin esille. (Sopanen 2018.) Muuttuvassa yhteiskunnassa on tärkeää ottaa huomioon kaikkien lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat. Kuopiossa puhuttiin vuonna 2020 yli 50:tä vierasta kieltä ja vieraskielisiä oli yli viisituhatta (Kuopion kaupunki 2021). Kielen ymmärtäminen ja kielitietoisuuden lisääminen kasvattaa tasa-arvoa (Korko 2019). Kielitietoisuuden kehittämällä siis pyritään lisäämään yhdenvertaisuutta ja vähentämään syrjäytymistä. Kielellä on myös keskeinen merkitys lapsen kehityksessä ja oppimisessa, joten kielitietoisuuden lisääminen ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää.

Kess & Kielinen (2020) ovat julkaisussaan koonneet ajankohtaisia artikkeleita kieli- ja kulttuuritietoiseen varhaiskasvatukseen liittyen. Julkaisu on osa Oulun yliopiston Hyvään alkuun varhaiskasvatukseen -hanketta, jota toteutettiin vuosien 2018–2020 aikana. Hankkeen tarkoituksena oli kielellisten valmiuksien arvioinnin kehittäminen sekä kieli- ja kulttuuritietoisuuden lisääminen varhaiskasvatukseen henkilöstölle tarkoitettujen täydennyskoulutusten avulla. Julkaisun artikkelit käsittelevät esimerkiksi kuuntelutaitojen merkitystä lapsen kielenkehitykselle, moninaisuutta sekä kieli- ja kulttuuritietoisuutta varhaiskasvatuksen arjessa. (Kess & Kielinen 2020)

Kielitietoisuusaiheesta on tehty useampia opinnäytetöitä viime vuosien aikana. Esimerkiksi Sipari & Suppala (2022) ovat tehneet opinnäytetyön, jonka aiheena on kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa. Työllään he halusivat selvittää, kuinka varhaiskasvatus voi tukea maahanmuuttajavanhempia ja heidän lapsiaan oman äidinkielen arvostamisessa. Opinnäytetyön tulosten mukaan lapsi oppii arvostamaan omaa äidinkieltään parhaiten, kun varhaiskasvatuksessa osoitetaan kiinnostusta sekä arvostusta lapsen omaa kieltä kohtaan.

Myös Grönmark (2019) on tehnyt opinnäytetyön aiheenaan kielitietoinen varhaiskasvatus ja kuinka se toteutuu Kotkan kaupungissa. Opinnäytetyö selvitti kyselytutkimuksen avulla, millaisia keinoja Kotkan kaupungissa käytetään kielitietoisuuden varhaiskasvatukseen toteuttamiseen. Kyselyn mukaan Kotkan var-

haiskasvatuksessa toteutuu jo melko hyvin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt keinot lapsen kielitietoisuuden kehittämiseksi. Kuitenkin tarvetta olisi vielä uusille ideoille ja tiedolle sekä henkilökunnalle rohkeutta tarttua toimeen. (Grönmark, 2019.)

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Kuopion kaupungin varhaiskasvatus. Toteutamme opinnäytetyön monialaisena, kahden ammattikorkeakoulun yhteistyönä. Toinen meistä opiskelee Humanistisessa ammattikorkeakoulussa tulkiksi ja toinen Kaakkois-suomen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Päätimme toteuttaa opinnäytetyömme monialaisena, koska olemme molemmat työskennelleet erilaisten kommunikointikeinojen ja toimivan kommunikaatiomenetelmän puuttumisen äärellä. Työskentelyn sekä opintojemme kautta meille molemmille on syntynyt kiinnostus kielitietoisia toimintatapoja kohtaan. Opiskelemamme alat myös tukivat toisiaan työtä tehdessä. Aiheemme muodostui lopulliseen muotoonsa tilaajan toiveesta ja heidän tarpeestaan kehittää kielitietoisia toimintatapoja Kuopion alueen varhaiskasvatyksiköissä.

Opinnäytetyön toteutusvaiheessa keräsimme pohjatietoa keskustelemalla tilaajan edustajan kanssa kielitietoisuudesta sekä kielitietoisuuden kehittämistä Kuopion alueen varhaiskasvatyksiköissä. Keskustelimme myös Kuopiossa käytössä olevasta KieliPeda-työvälineestä. Tilaajan edustaja koki sen sisältävän liian vähän henkilöstön toiminnan arviointiin liittyviä kysymyksiä. Kysymykset koettiin myös liian laajoiksi ja tilaaja toivoi helppokäyttöistä ja selkeää materiaalia kielitietoisien toimintatapojen arviointiin ja kehittämiseen.

Keskustelun sekä lähteiden perusteella loimme kyselyn, jonka avulla halusimme selvittää, kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään tällä hetkellä Kuopion alueen päiväkodeissa ja varhaiskasvatusryhmissä. KieliPeda on kehitetty varhaiskasvatuksen tarpeeseen kehittää kielitietoista pedagogiikkaa sekä toimintatapoja, ja tukea erityisesti monikielisten lasten suomen kielen oppimista (Kielitietoisien pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2019). Kyselyn avulla halusimme myös selvittää, millaista materiaalia kyselyn vastaajat haluaisivat KieliPeda-työvälineen käytön tueksi, jotta kielitietoisien

toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen helpottuisi entisestään. Kyse-lystä saatujen tulosten perusteella lähdimme luomaan kielitietoisuuskortteja.

2 KIELI JA KIELITIE TOISUUS

Kieli ja vuorovaikutus ovat suuressa osassa lapsen kokonaisvaltaista kehi-tystä. Lapsi tarvitsee kieltä itsensä ilmaisemiseen ja kieli on pohjana kaikelle oppimiselle. Lapsen kielenkäyttö on tunteiden ja toiminnan ilmaisua, sosiaa-lista vuorovaikutusta ja ajattelua. Yhtenä varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteet-tien kehittymistä. (Opetushallitus 2018b, 40).

Kielenkehitys alkaa jo kohdussa, jossa sikiö kuulee ensimmäisiä ääniä. Lap-sen kielellinen kehitys etenee nopeasti. Kuuden ensimmäisen elinvuoden ai-kana lapsi oppii puhemotoriikan, keskeiset vuorovaikutustaidot sekä oman äi-dinkielensä perusrakennetta sekä sanastoa. Lapsen ympäristöllä on suuri merkitys hänen kielenkehitykseensä. Lapsen läheisten ja hänen kanssaan työskentelevien ammattilaisten on tärkeää osata tukea lasta kielen kehityksen eri vaiheissa, koska varhainen kehitys luo pohjan myöhemmälle kehitykselle. (Niemitalo-Haapola & Haapala 2020, 6.)

Lapsen minäkuva eli identiteetti on tunne siitä, keneksi ja millaiseksi hän on kasvamassa (Ota koppi... 2020, 5). Keltikangas-Järvinen (2017, 34) määritte-lee minäkuvan ihmisen käsitykseksi siitä, millainen hän on. Lapsella on oikeus luoda ja rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään, muista ihmisistä sekä yhteiskunnasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa lap-sen oman, yksilöllisen identiteetin muotoutumista tuetaan ja ohjataan siten, että lapsi oppii tunnistamaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä (Opetushallitus 2018b, 40.) Lapsen kielellisen minäkuvan ke-hittymiseen vaikuttavat ympäristön suhde ja asenne lapsen osaamiin kieliin, kielen oppimiseen ja monikielisyteen. Kaikki vuorovaikutustilanteet ja erilaiset signaalit ympäristöstä, kuten huomio ja hyväksyntä, muovaavat myös lapsen kielellistä identiteettiä. (Ota koppi... 2020, 5–10.)

Äidinkielen määrittely voi usein olla hankalaa. Äidinkielen määrittelyssä voi käyttää ainakin neljää eri kriteeriä. Kriteereitä voivat olla esimerkiksi se mistä kielenkäyttäjä on kotoisin, mitä kieltä hän käyttää eniten, minkä kielen osaa- mistaso hänellä on parhain ja mihin kieleen kielenkäyttäjä samaistuu eniten, kielitaidon tasosta riippumatta. (Halonen 2010.) Suomessa kerätään tietoa vä- estöön kuuluvien äidinkielestä. Tieto perustuu itseilmoitukseen äidinkieles- tään. Äidinkieliä voi rekisteröidä vain yhden, mutta sitä, minkä on määritellyt äidinkielekseen, voi vaihtaa koska vain. Äidinkielikäsitteen määrittelyssä voi käyttää eri luokituskriteereitä. Sen takia siitä mikä henkilön äidinkieli on voi syntyä erilaisia tulkintoja riippuen siitä mistä näkökulmasta asiaa mietitään. (Räsänen 2019.)

Kielitietoisuus käsitteen juuret ovat 1980-luvun brittiläisessä Language Awareness -liikkeessä. Liikkeen tavoitteena oli vahvistaa huonommista sosiaalisista lähtökohdista tulevien oppilaiden kielellisiä valmiuksia sekä läsnäolomahdolli- suuksia opetukseen. He olivat huomanneet, että oppilaiden taustat vaikuttivat heidän kielellisiin valmiuksiinsa, mikä johti epätasa-arvoon opetuksessa. (James & Garrett 1992, Krogager Andersenin & Ruohotie-Lyhtyn 2019 mu- kaan.) Ruotsalainen Margit Torneus toi kielellisen tietoisuuden käsitteen Suo- meen 1990-luvun alussa (Nurmilaakso 2011, 32). Kielitietoisuus tai kielellinen tietoisuus määritellään lukuisin eri tavoin, sillä sen sisältö on sidoksissa aina siihen kontekstiin, jossa sitä käytetään (Suuriniemi 2019, 43). Kielitietoisuutta siis määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Kielitietoisuus tai kielellinen tietoi- suus tarkoittaa Pöyhösen ja Luukan (2007, 524) mukaan tietoisuutta kielen ra- kenteellisista ja merkitykseen liittyvistä seikoista. Se tarkoittaa sitä, kuinka yksilö tietoisesti ymmärtää ja havaitsee erilaisia kielellisiä yksiköitä, kielen välit- tämiä merkityksiä ja kielen käytön erilaisia piirteitä (Pöyhönen & Luukka 2017).

Honko ja Mustonen ovat tutkineet kielitietoisuutta ja monikielisyyttä laajasti Suomen varhaiskasvatus- sekä perusopetuskentillä ja he määrittelevätkin kie- litietoisuutta niiden kautta. He määrittelevät kielitietoisuuden aikuisten ja lasten karttuvaksi tiedoksi ja ymmärrykseksi, joka liittyy eri kieliin ja kielimuotoihin,

niiden käyttöön ja käyttäjiin sekä näihin liittyviin asenteisiin. Kielitietoisuus vaikuttaa yksilön lisäksi koko ryhmän toimintakykyyn ja hyvinvointiin. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa ja koulussa jokainen aikuinen ymmärtää kielen merkityksen oppimisessa ja kaikessa arjen toiminnassa. Kieltä ja sisältöä ei voi erottaa toisistaan. Siksi kielitietoisessa koulutuksessa myös kielen oppimiseen suhtaudutaan matkantekona, jossa keskeistä on kielellä toimiminen ja uuden kokeilu. Kielitietoisuus on yksi voimassa olevan opetussuunnitelman perusteiden läpileikkaava teema: varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja toiselle asteelle on yhteiseksi tavoitteeksi asetettu kielitietoinen kasvatusta ja opetus. Kielitietoisuuden tutkimuksessa pääpaino on jo jonkin aikaa ollut perusopetuksessa sekä sitä myöhemmissä koulutusvaiheissa, mutta kielitietoisuuden määrittely ja toimintatapojen kehittäminen sekä yleisen keskustelun luominen on tärkeää myös varhaiskasvatuksessa. (Honko & Mustonen 2020, 523.) Opinnäytetyössämme keskitymme varhaiskasvatuksen kielitietoisuuteen ja avaamme sitä tarkemmin luvussa 3.1.

Kielitietoisuuden yhteydessä puhutaan usein metalingvivistisestä asenteesta. Se tarkoittaa sitä, kun lapsi tulee tietoiseksi kielestä ja oppii suhtautumaan kielen ulkopuolisesti. Se ei kuitenkaan tapahdu automaattisesti, vaan on riippuvainen lapsen kognitiivisesta eli ajattelun kehitystasosta. (Nurmilaakso 2011, 32.) Kielitietoisuus tai kielellinen tietoisuus voidaan jakaa viiteen eri tasoon. Fonologinen tietoisuus tarkoittaa tietoisuutta äänneistä ja ymmärrystä kirjainten ja äänneiden välisestä yhteydestä. Kun lapsi ymmärtää kirjainten ja äänneiden välisen yhteyden, oppii hän tuottamaan oman äidinkieltensä mukaisia äänneitä. Morfologinen tietoisuus on tietoisuutta sanoista, niiden rakenteesta ja taipumisesta. Syntaktinen tietoisuus tarkoittaa kielen sääntöjen tuntemista ja puheen melodian ja sanajärjestyksen ymmärtämistä. Syntaktinen tietoisuus kehittyy lapselle kognitiivisen kehityksen mukana. Semanttinen tietoisuus on tietoisuutta sanojen merkityksistä ja sisällöistä. Lapsi oppii tunnistamaan samaan sanaryhmään kuuluvia sanoja ja oppimaan äänenpainon merkityksen. Pragmaattinen tietoisuus on tietoisuutta kielen käytöstä, ja se kehittyy asteittain lapsen kasvaessa ja kielitaidon lisääntyessä. (Nurmilaakso 2011, 34–35.)

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatustalain (540/2018 § mom. 2.) mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kokonaisuutta, joka muodostuu kasvatuksesta, opetuksesta sekä hoidosta ja siinä painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatustalain (540/2018 § mom. 1.) säädetään myös lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä tietovarannosta. Varhaiskasvatustalain perusteet (Opetushallitus 2018b, 7) ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistävät yhdenvertaisen ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatustalain palveluita voivat järjestää ja tuottaa kunnat, kuntayhtymät tai yksityiset palveluntuottajat. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää kolmena erilaisena toimintamuotona: päiväkodeissa, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. (Varhaiskasvatustalain 540/2018 § mom. 1.)

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja olennainen osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Vaikka huoltajilla on varsinainen vastuu lapsen kasvatuksesta, varhaiskasvatus vahvistaa ja täydentää huoltajien kasvatustehtävää sekä omalta osaltaan vastaa lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksella on monia erilaisia tehtäviä yhteiskunnassa. Sen pääasiallinen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhdessä huoltajien kanssa. Sen tarkoituksena on myös edistää yhdenmukaisuutta ja tasa-arvoa sekä torjua syrjäytymistä. Varhaiskasvatus lisää lasten osallisuutta opittujen tietojen ja taitojen avulla sekä tukee huoltajia kasvatustyössä. (Opetushallitus 2018b, 3–9.)

Lapset kasvavat moninaisessa maailmassa, jossa sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitys korostuu. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä, sekä kyky pohtia omia arvoja ja asenteita on tällaista osaamista. Lapsen kyvyillä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on suuri merkitys lapsen kehittyvälle persoonallisuudelle, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Oman ja muiden kulttuurillisen taustan ymmärtäminen ja kunnioittaminen on edellytys toimivalle vuorovaikutukselle erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevan ihmisen kanssa.

Yksi varhaiskasvatuksen keskeisistä tehtävistä on edistää lapsen kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutustaitoja. Näitä pyritään edistämään tutustuttamalla lapsia toisiin ihmisiin, uusiin kulttuureihin ja kieliin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii mallina moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lasten sosiaalisia taitoja vahvistetaan harjoittelemalla asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitilanteita rakentavasti. Kulttuuriperinnöstä saadut tiedot, taidot ja kokemukset vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Kulttuurinen moninaisuus on voimavara. (Opetushallitus 2018b, 25.)

3.1 Kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan kielitietoinen varhaiskasvatus on ymmärrystä siitä, että kielet ovat jatkuvasti läsnä kaikkialla ja henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen vaikutuksen lapsen kehityksessä, oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä. Kielellä on suuri vaikutus myös lapsen identiteetin kehittämisessä sekä yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyys huomioidaan ja sitä tehdään näkyväksi kaikille varhaiskasvatuksessa. Kasvattajat toimivat kielellisinä malleina lapsille ja rohkaisevat lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. (Opetushallitus 2018b, 31)

Kieli- ja kulttuuritietoisuus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa ja Heidi Malinen (2019, 20) on määritellyt ne seuraavasti: Kieli- ja kulttuuritietoinen kasvatus ja opetus on sitä, että jokaisen lapsen ja perheen kielelliseen ja kulttuuriseen taustaan suhtaudutaan arvokkaasti ja ollaan valmiita muuttamaan toimintaa siten, että jokaisella on mahdollisuus rakentaa omaa kielellistä ja kulttuurista persoonallisuuttaan omista lähtökohdistaan. Jokaisella kasvattajalla on myös oma roolinsa kielellisen ja kulttuurisen tiedon ja taidon opettamisessa ja siirtämisessä kaikissa tilanteissa lapsille. (Malinen 2019, 20.) Lapsen kielitietoisuuden kehittymistä tukee lähiympäristön eri kielten havainnointi. Yhdessä kieltä tai kieliä tutkimalla ja niihin tutustamalla herätellään lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan. Vähitellen lapsi alkaa kiinnostua myös lukemisesta ja kirjoittamisesta. (Opetushallitus 2018b, 42.)

Malinen (2019,13) kertoo, että kieli on jatkuvasti elävä. Se ei ole tänään samanlainen kuin se oli eilen, eikä sitä voi omistaa tai hallita mikään yksityinen taho. Me teemme kielen. Käymämme keskustelut ja käyttämämme sanonnat vaikuttavat siihen, millainen kieli on ja millaiseksi se muotoutuu. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle voi olla hyödyllistä hankkia yleistietoa lapsiryhmän lähtömaiden kulttuurista. Se ei kuitenkaan ole keskiössä kieli- ja kulttuuritietoisessa toiminnassa, vaan toimintatapa on osittain päinvastainen. Jokaisella lapsella ja perheellä nähdään yksilöllinen kielellinen ja kulttuurinen identiteetti, eikä vain oletettua kulttuurista tapaa toimia. Lapsi nähdään omana itsenään, ei tietyn kulttuurin edustajana tai tiettyä kieltä puhuvana. Mikään oppikirja ei kerro meille, millainen kielellinen tai kulttuurinen identiteetti yksittäisellä lapsella ja hänen perheellään on. Keskustelut ja arkiset kohtaamiset tarjoavat mahdollisuuden selvittää perheen kielellistä- ja kulttuurista taustaa. (Malinen 2019, 13–15.)

Mari Honko kertoo varhaiskasvatuksen kielitietoisuuden olevan sitä, että jokainen aikuinen ymmärtää kielen merkityksen oppimisessa sekä kaikessa arjen toiminnassa. Usein kielitietoisuus voidaan kuitenkin nähdä hankalana käsitteenä ja Hongon mukaan kasvatus- ja opetusalan ammattilaiset käsittävätkin kielitietoisuuden eri tavoin. Erilaiset näkökulmat kielitietoisuudesta heijastuvat etenkin siihen, kuinka kielitietoisuus linkittyy kasvatukseen ja opetuksen muihin tavoitteisiin, sekä millaisena kasvattajat kokevat omat mahdollisuutensa kielitietoisten toimintatapojen rakentamisessa ja kehittämisessä. Mikäli ymmärrys asiasta on vähäinen, saatetaan kielitietoisuus kokea jo valmiiksi kuormittavassa tilanteessa taakkana. Taakka pienenee, kun kielitietoisuudesta muodostuu ajattelutapa, jonka mukana saadaan hyviä pedagogisia käytänteitä. Parhaimmillaan arjen kielitietoisuus on voimauttavaa ja opettaa kasvattajakin. Kasvattajien käsitykset kielistä ja kielitietoisuudesta vaikuttavat heidän tapansa kohdata monikieliset perheet. Monikielisyys varhaiskasvatusryhmässä rikastuttaa koko ryhmän toimintaa. (Honko 2019.)

Nykyhetken kielentutkimusten ydinajatuksena on se, että kielen oppimisprosessin käsitys on laajentunut kognitiivisesta sosiaaliseen ja yksilöstä yhteisölli-

sempään suuntaan. Tärkeämpänä kielenoppimisessa pidetään kielelliseen toimintaan osallistumista kuin kielioppirakenteiden opiskelua. Kielen opettamisen ja oppimisen tärkeimpiä ympäristöjä ovat arkiset sosiaaliset tilanteet eikä vain rajatut opetustuokiot. (Pesu 2020.)

Honko ja Mustonen (2020, 522) ovat tehneet tutkimusta varhaiskasvatuksen monikielistymisestä sekä kielitietoisten menetelmien käytöstä. He tutkivat kuinka varhaiskasvatuksen henkilöstö suhtautuu oman toimintaympäristönsä monikielistymiseen sekä sitä, kuinka lapset ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön mukaan suhtautuneet kielitietoisten menetelmien käyttöön. Tutkimusaineisto kerättiin verkkokyselyn avulla monikielisten lasten kanssa toimivilta varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat monikielisyyteen liittyvän sekä haasteita että iloja. Heidän keräämässään aineistoissa haasteita nousi kuitenkin enemmän esiin. Haasteiksi nähdään vuorovaikutuksen ja epävarmuuden kokemukset, näkemuserot sekä puutteelliset resurssit. Honko ja Mustonen ovat kuitenkin sitä mieltä, että haasteiden esiin nostaminen kertoo siitä, että kielitietoisuus otetaan vakavasti ja varhaiskasvatuksen työntekijät ovat omistautuneita vuorovaikutukselle. Tulosten mukaan iloa tuottaa lasten avoimuus ja ylpeys oppimisesta, huumori ja mahdollisuus avartaa omaa ajattelua ja oppia samalla itsekään uutta. Tutkimustulosten toisessa osiossa kuvailtiin lasten suhtautumista kielitietoisten menetelmien käyttöön. Lapset ovat olleet pääsääntöisesti innostuneita ja ottaneet uusia asioita haltuun ennakkoluulottomasti. Artikkelin lopussa mainitaan, että verkkokysely itsessään herätti vastaajia ajattelemaan uusia näkökulmia kielitietoisten menetelmien mahdollisuuksiin omassa varhaiskasvatustyössä. (Honko & Mustonen 2020, 522–550.)

3.2 Monikielisuus

Maailmassa puhutaan arvioiden mukaan noin kuuttatuhatta eri kieltä. Tarkkaa lukua eri kielten määrästä on vaikea esittää, sillä kielen ja murteen raja on usein epäselvä. Vuonna 2016 Suomessa puhuttiin 157:ää eri äidinkieltä. Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi, mutta Suomessa puhutaan myös monia muita kieliä. (Kielet s.a.) Vuonna 2020 suomen yleisin vieraskieli oli venäjä. Toiseksi yleisin viro. Seuraavaksi suurimmat kieliryhmät ovat arabia,

englanti ja somali. (Tilastokeskus s.a.) Yhä useampi lapsi on syntymästään lähtien kaksikielinen (Kielet s.a).

Ennen suomalaiset oppivat vieraita kieliä koulussa, mutta pitivät itseään silti yksikielisinä. Kaksikielisenä pidettiin vain niitä, jotka olivat eri äidinkieltä puhuvien vanhempien ansiosta oppineet kotonaan kaksi eri kieltä natiivitasoisesti. Nykyisin puheessa käytetään usein kaksikielisydestä puhumisen rinnalla tai sen sijasta sanaa monikielisyys. Monikielisyys ei terminä määrittele osattujen kielten ja kielimuotojen määrää tai kielen osaamisen tasoa. Kielitaito on aina osittaista, kukaan ei osaa mitään kieltä täydellisesti. Täydellistä kielitaitoa ei pysty edes määrittelemään. Ennen päämääränä oli puhtaan kielimuodon tavoittelu, mutta nyt ymmärretään, että erilaiset kielimuodot ovat limittäin ja ne muuttuvat koko ajan. Osaamme kuitenkin paljon erilaisia kielimuotoja osittain, ymmärrämme esimerkiksi melkein kaikkia suomen kielen murteita. (Martin 2016.)

Kielenkäytön mahdollisuudet rajaavat sitä, mitä on mahdollista oppia. Jos perheessä ei koskaan puhuta urheilusta, ei lapsi voi oppia millään kielellä urheiluun liittyviä puhetapoja. Koulussa kieltä opiskellessa kielestä oppii erilaisia asioita mitä oppii kotona käytettävästä kielestä. Monikielisyys ei ole siis enää nykyisin vain useamman kielen rinnakkaista käyttämistä. Monikielisyys -käsitteeseen liittyy käsitys kielestä, joka on ilmiönä jatkuvasti muuttuva ja epätäydellinen. Kielitaito, joka vaikuttaa vähäiseltä on kuitenkin osaamista, joka toimii pohjana uuden oppimisille. (Martin 2016.)

Monikielisyys on osa kielitietoista varhaiskasvatusta ja se tukee lapsen kaikkia kieliä. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on kasvattaa lapsen kielellistä tietoutta. Mitä vahvempi lapsen tietoisuus kielistä on, sitä helpommin hän oppii eri kieliä. (Opetushallitus 2018a.) Ihmisellä on syntymästään saakka kyky oppia ja omaksua useita kieliä samanaikaisesti. Lapsen monikielisyys ei vaaranna kielen kehittymistä, vaan tukee sitä. Varhaiskasvatuksessa monikielistä lasta on tärkeä kannustaa itseilmaisuuksiin sekä kommunikoidaan arkipäivän tilanteissa ja leikkimään omalla kielellään. Kasvattajan positiivinen asenne kaikkia kieliä kohtaan on tärkeää. (Ota koppi... 2020, 7.)

Monikielisuuden tukeminen niin varhaiskasvatuksessa kuin kotonakin on tärkeää. Bouko ja kumppanit (2020) ovat koonneet käytännön oppaan vanhemmille lapsen monikielisuuden tukemiseen. Oppaaseen on koottu ikätasoisesti vinkkejä lapsen monikielisuuden tukemiseen sekä vastauksia yleisimpiin kysymyksiin aiheesta. Opas käsittelee myös monikielisuuden hyötyjä, ja kertoo, että lapsen monikielisuudesta on vain hyviä puolia ajatellen lapsen kasvua ja kehitystä. Monikielisen lapsen vuorovaikutustaidot ovat paremmat, sillä he reagoivat herkästi keskustelukumppaneidensa kommunikaatioyrityksiin ja osaavat helpommin ottaa eri näkökulman asioihin. Monikieliset ovat usein myös monikulttuurisia ja voivat toimia linkkinä kahden kulttuurin välillä edistämällä kulttuurien välistä viestintää. (Bouko yms. 2020.)

Monikielisyys vaikuttaa myös persoonallisuuteen, monikieliset lapset ovat usein suvaitsevaisempia sekä empaattisempia, kuin yksikieliset toverinsa. Oppaan mukaan monikielisuudella on positiivisia vaikutuksia myös lapsen kognitiivisiin taitoihin. Monikielisillä lapsilla on taipumus olla luovempia sekä selviytyä paremmin tilanteissa, jotka vaativat konfliktien hallintaa. Opas myös kumoaa myyttejä, joiden mukaan monikielisyys aiheuttaisi kielenkehityksen viivästymää tai lapsi hämmentyisi kuullessaan enempää kuin yhtä kieltä. (Bouko yms. 2020.)

Israelissa on tehty tutkimusta, kuinka 3–5-vuotiaiden lasten sanaton ja sanallinen viestintä vaikuttaa heidän kielitietoisuuteensa. Tutkimus tehtiin israelilaisessa kaksikielisessä esikoulussa, jossa puhuttuja kieliä ovat arabia ja heprea. Tutkimus toteutettiin lapsia havainnoimalla ja videoimalla sekä suorittamalla puolistrukturoitu haastattelu kuuden lapsen vanhemmalle sekä kahdelle esikoulun opettajalle. Haastattelut tarjosivat kattavamman kuvan siitä, kuinka kaksikielinen opetus vaikuttaa lasten kielitietoisuuteen sekä siitä, lisääkö kaksikielisyys lasten uteliaisuutta kieleen. Tutkimus oli osa suurempaa projektia, jossa tutkittiin lasten kaksikielisuuden kehittymistä arabian ja heprean kielillä. Tutkimukseen osallistui 14 lasta, iältään 2,5–3,5. Kuusi heistä puhui äidinkielenään hepreaa ja kahdeksan arabiaa. Jotkut lapset tulivat kuitenkin monikielisestä perheestä, jossa toinen vanhempi puhui arabiaa tai hepreaa ja toinen

vanhempi englantia tai venäjää. Tutkimuksessa keskistyi seuraamaan tarkemmin kuuden lapsen vuorovaikutusta ikätovereidensa ja opettajiensa kanssa. (Schwartz ym. 2019.)

Tutkimus osoittaa, että jopa 3–5-vuotiaat lapset osasivat soveltaa monipuolista sanallista ja sanatonta viestintää kommunikatiivisten ongelmien ratkaisemiseksi. Tutkimus korosti yhteyttä lapsen varhaisen kielitietoisuuden kehittämisessä kaksikielisessä luokkaympäristössä ja lasten yksilöllisten ominaisuuksien välillä. Tutkimuksessa huomattiin, että luonteenpiirteet, kuten ulospäinsuuntautuneisuus ja seurallisuus, sekä sanallinen ja sanaton viestintä ilmaisevat kielitietoisuutta. Tutkimuksen aikana huomattiin myös esikoulun opettajien olevan aidosti kiinnostuneita lasten äidinkielistä ja kulttuurista. He kuuntelivat lapsia ja opettelivat uusia kieliä. Opettajat edistivät lasten sosiaalisia taitoja sekä heidän pragmaattista tietouttaan. Opettajat myös mahdollistivat lapsille ryhmien välisen vuorovaikutuksen kannustamalla yhteiseen leikkiin ja kommunikaatioon heprean ja arabian kieltä puhuvien lasten välillä. Tutkimuksen aineisto kerättiin kahden lukuvuoden aikana, vuosina 2015–2017. (Schwartz ym, 2019.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kielitietoisuuskortit Kuopion varhaiskasvattajien oman kielitietoisuuden toiminnan arvioinnin ja kehittämisen tueksi.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää kielitietoista varhaiskasvatusta Kuopion alueen päiväkodeissa.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi kielitietoisuuskortit Kuopion alueen varhaiskasvatusyksiköiden kasvattajien käyttöön. Kortit toteutettiin Kuopion varhaiskasvatuksessa käytössä olevan KieliPeda-työvälineen käytön tueksi. Korttien

tavoitteena oli kehittää kielitietoisia toimintatapoja sekä niiden arviointia varhaiskasvatuksessa. Kielitietoisuuskortit tarjoavat henkilöstölle mahdollisuuden huomata, millaisia asioita he jo tekevät kielitietoisuuden hyväksi ja millaisilla pienillä asioilla he voisivat lisätä kielitietoisuutta ja kielitietoisia toimintatapoja varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena oli herättää keskustelua kielitietoisuudesta varhaiskasvatuksen arjessa. Tuottamamme kielitietoisuuskortit pohjautuvat KieliPeda-työvälineen ensimmäiseen osioon, jossa käsitellään henkilöstön tavoitteellista ja suunnitelmallista itsearviointia sekä toiminnan kehittämistä.

4.2 Tuotekehitysprosessi

Kehittämisen lähestymistavaksi valitsimme tuotekehityksen, ja olemme edenneet kehitystyössä Jokisen (2010) vaiheiden mukaan. Tuotekehitys on toimintaa, jonka tarkoituksena on kehittää uusi tai paranneltu tuote (Jokinen 2010, 9).

4.2.1 Käynnistäminen

Jotta tuotekehitysprosessi voi alkaa, edellyttää se tarvetta ja ideaa sen toteuttamismahdollisuudesta (Jokinen 2010, 9). Tarve kielitietoisien toimintatapojen kehittämisestä tuli suoraan tilaajalta. Kuopion kaupunki osallistui vuosina 2019–2020 positiivinen diskriminaatio -hankkeeseen, jonka tarkoituksena oli tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vuorovaikutuksen edistäminen. Hanketta rahoitti Opetushallitus ja rahoituksen turvin Kuopion kaupungille pystyttiin laatimaan kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus ja esiopetus -verkkosivusto. Sivusto tarjoaa tietoa, käytännön vinkkejä ja materiaaleja lasten kanssa työskentelevien tueksi. (Kieli- ja kulttuuritietoinen... s.a.) Aihetta on siis kehitetty Kuopion alueen varhaiskasvatuspalveluissa jo jonkin verran, mutta tilaajan mukaan kielitietoisuuden kehittämiseksi oli edelleen tarvetta.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa on käytössä KieliPeda-työväline, jonka tarkoituksena on kehittää varhaiskasvatuksen kielitietoisia toimintatapoja ja tukea etenkin monikielisten lasten suomen kielen oppimista. KieliPeda on kolmiosainen työväline, joka vahvistaa kielitietoista varhaiskasvatusta. Sen

avulla varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä voidaan arvioida ja kehittää kielitietoisuuden näkökulmasta. Se tarjoaa myös keinon tarkastella monikielisen lapsen kielimaailmaa yhdessä hänen huoltajiensa kanssa sekä seurata monikielisen lapsen suomen kielen oppimista. (Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2019.)

Työväline muodostuu lomakkeista, jotka sisältävät väittämiä tai erilaisia tehtäviä. Lomakkeilla voidaan arvioida henkilöstön toimintaa, oppimisympäristöjä, lapsen osallisuutta tai esimerkiksi kartoittaa, mitä kieliä lapsen eri ympäristöissä puhutaan. KieliPeda-työväline on tarkoitettu varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä toimivien työntekijöiden käyttöön, yhdessä huoltajien kanssa. KieliPeda -välineen ensimmäisessä osiossa käsitellään kielitietoisen oppimisympäristön arviointia, toisessa osiossa tarkastellaan monikielisen lapsen kielimaailmaa ja kolmannessa osiossa puolestaan seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitoja. (Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2019.)

KieliPeda-työväline on julkaistu syksyllä 2020. Kuopiossa käyttö aloitettiin henkilöstön koulutuksilla syksyn 2020 ja kevään 2021 aikana. Välittömästi koulutusten jälkeen kaikissa Kuopion varhaiskasvatussyksiköissä otettiin käyttöön KieliPedan ensimmäinen osio, kielitietoisen oppimisympäristön arviointi. Toinen osio ohjeistettiin tekemään luontevasti lasten varhaiskasvatussuunnitelmien yhteydessä, joten käyttö aloitettiin hieman porrastetusti. Kolmannen osion käyttö aloitettiin myös porrastetusti. Uusien lasten kohdalla käyttö aloitettiin heti ja niiden lasten kohdalla, joille oli aloitettu Espoon Kielireppu -seuranta, seuraavan toimintakauden alussa, eli syksyllä 2021. Turun Yliopisto piti ilmaisia webinaarikoulutuksia, joihin henkilöstö myös osallistui. Tällä hetkellä ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään Kuopion alueen varhaiskasvatussyksiköissä. (Tilaaajan edustaja 2022a.)

Aloitimme opinnäytetyön toteutuksen keräämällä pohjatietoa keskustelemalla tilaaajan edustajan kanssa. Keskustelimme kielitietoisuudesta sekä kielitietoisuuden kehittämisestä Kuopion alueen varhaiskasvatussyksiköissä, sekä Kuo-

pioissa käytössä olevasta KieliPeda-työvälineestä. Olimme luoneet keskustelun tueksi kysymyksiä näistä aiheista. Keskustelu toteutui Teams-sovelluksen välityksellä. Tilaajan edustaja kertoi meille oman näkemyksensä siitä, kuinka kielitietoisuus tällä hetkellä huomioidaan kaupungin päiväkodeissa ja miten sitä hänen mielestään voisi kehittää. Hän myös kertoi, että kaikissa päiväkodeissa ei ole kiinnitetty vielä yhtä paljon huomiota kielitietoisuuteen arjessa. Kielitietoisuus käsitteenä voi myös olla osalle vaikea ymmärtää ja tämän takia aihe ei ehkä kiinnosta. (Tilaajan edustaja 2021b.)

Tilaajan edustaja ajattelee, että jokainen arjen tilanne on kielenoppimisen mahdollisuus. Kasvattajan ollessa vuorovaikutuksessa, on se koko ajan oppimista ja opettamista. On tärkeää sanoittaa omaa toimintaansa sekä ymmärtää lapsen oman kotikielen merkitys. Näin myös tuetaan lapsen kehittyvää monikielisyyttä. Tilaajan edustaja koki KieliPeda-työvälineen sisältävän liian vähän henkilöstön toiminnan arviointiin liittyviä kysymyksiä. Kysymykset koettiin myös liian laajoiksi ja tilaaja toivoi helppokäyttöistä ja selkeää materiaalia kielitietoisten toimintatapojen arviointiin ja kehittämiseen. (Tilaajan edustaja 2021b.)

Keskustelun pohjalta idea tuotoksestamme muotoutui tarkemmin. Päätimme luoda kielitietoisuuskortit, joiden avulla henkilökunta pystyy arvioimaan ja kehittämään omaa kielitietoista toimintaansa. Korttien avulla olisi tarkoitus myös mahdollisesti antaa henkilökunnalle oivalluksia siitä, mitä he jo tekevät arjessa kielitietoisuuden hyväksi ajattelematta sen kummemmin sen olevan kielitietoista toimintaa.

Pohjatiedon hankkimisen jälkeen keräsimme aineistoa hyödyntäen määrällisen tutkimuksen aineistonkeruutapaa, kyselyä. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään tällä hetkellä Kuopion alueen varhaiskasvatusyksiköissä. Kyselyllä halusimme myös selvittää, millaista materiaalia KieliPeda mahdollisesti tarvitsee rinnalleen, jotta kielitietoisuuden toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen helpottuisi entisestään.

Aloitimme kyselyn laatimisen operationalisoimalla, eli pilkkomalla kielitietoisuus -käsitteen pienempiin osiin. Opinnäytetyössämme keskitymme kielitietoisuuden varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen kielitietoisuus on pedagogista toimintaa, jossa keskiössä on kielellinen toimintaympäristö. Varhaiskasvattajan rooli kielitietoisuuden toteuttamisessa on suuri. Hän toimii kielellisenä mallina lapsille sekä innostaa heitä tutustumaan uusiin kulttuureihin ja kieliin. Kasvattaja myös ottaa huomioon jokaisen lapsen kielelliset lähtökohdat ja toteuttaa pedagogista toimintaa niiden perusteella.

Kielellisessä toimintaympäristössä on huomioitava kielellinen moninaisuus ja monikielisyys, sekä kielellinen tietous. Pedagoginen toiminta keskittyy kielen kehityksen ja oppimisen tukemiseen, vuorovaikutukseen ja sen vahvistamiseen sekä lapsen oman identiteetin rakentumisen tukemiseen. Kielitietoista toimintaa kehitetään KieliPeda-työvälineen avulla. Opinnäytetyömme keskittyy Kielipedan ensimmäiseen osioon, joka käsittelee kielitietoisuuden oppimisympäristön, henkilöstön toiminnan ja lapsen osallisuuden arviointia. Kielipedan ensimmäisestä osiosta nostimme kielellisenä mallina toimimisen, kuvien käytön, osallisuuden tukemisen ja lapsen kielitietoisuuden vahvistamisen kyselymme.

Operationalisoinnin jälkeen loimme webropol-verkkokyselyn, jonka kysymykset muodostimme teorian sekä tilaajan edustajan kanssa käymämme keskustelun perusteella. Kyselyä valmistellessamme kartoitimme samalla sähköpostitse halukkaita vastaajia kyselyyn. Ennen kyselyn lähettämistä testasimme kyselyn 8 vastaajalla. Pyysimme ennen kyselyn lähettämistä palautetta myös tilaajan edustajalta, jolta keräsimme pohjatietoa opinnäytetyötämme varten. Testauksen ja palautteen perusteella muutimme hieman kyselyä. Tarkistimme vielä, että kaikki on kyselyssä oikein ja sen jälkeen lähetimme kyselyn sähköpostitse eteenpäin. Kirjoitimme saatekirjeen ja lähetimme kyselyn viiden päiväkodin henkilöstölle Kuopion kaupungin alueella.

Kyselytutkimus säästää tutkijan aikaa sekä vaivannäköä. Kyselyllä voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto, koska kyselyn voi lähettää laajalle ihmisjoukolle.

Tarkkaan suunnitellun kyselylomakkeen voi analysoida koneella nopeasti. Kyselytutkimuksessa on myös heikkouksia kuten kyselyyn vastaamattomuus. Heikkouksia ovat myös se, ettei tutkija tiedä onko vastaaja vastannut kyselyyn tosissaan ja onko hän ymmärtänyt kysymyksen varmasti oikein. (Hirsjärvi ym. 1997, 188–190.)

Kyselylomakkeeseen voi tehdä kysymyksiä eri tavoin. Kolme yleisintä kysymysmuotoa ovat avoimet kysymykset, skaaloihin eli asteikkoihin perustuvat kysymykset sekä monivalintakysymykset. Avoimissa kysymyksissä esitetään kysymys ja jätetään vastaajalle avoin paikka vastaukselle. Monivalintakysymyksissä taas on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot, joista valitaan haluttu vastaus. Skaaloihin perustuvassa kysymystyyppissä taas puolestaan esitetään väittämä ja vastaaja valitsee asteikosta, onko hän samaa vai erimielistä kuin annettu väittämä. (Hirsjärvi ym. 1997, 193–195.)

Käytimme kyselyssä monivalintakysymyksiä, avointa kysymysmuotoa sekä myös yhtä skaaloihin perustuvaa kysymystyyppiä. Avoin kyselymuoto on vastaajana hieman työläämpi vastata ja se varmasti vaikutti jonkin verran vastamishalukkuuteen. Avoin kyselymuoto toi toki myös meille jonkin verran lisää työtä analyysivaiheessa. Koimme kuitenkin avointen kysymysten olevan tärkeitä, koska niiden avulla henkilökunta sai tuoda ilmi ajatuksiaan vapaammin eikä vastaus ole sidottu määrittelemisiimme vaihtoehtoihin.

Kuopion kaupungin alueella toimii 54 kunnallista ja 25 yksityistä päiväkotia (Kuopion alue s.a). Rajasimme opinnäytetyömme aineistonkeruun koskemaan vain kunnallisia päiväkoteja. Koimme, että aineistonkeruun rajaaminen oli tarpeellista, sillä aineiston analysointiin oli käytettävissä vain rajallinen aika ja työmäärä olisi käynyt liian suureksi, mikäli olisimme ottaneet mukaan myös yksityiset päiväkodit. Pohjatietoa kerätessämme kysyimme tilaajan edustajalta mitä päiväkoteja kyselyyn kannattaisi kysyä. Saimme häneltä ja hänen kollegoiltaan suosituksena 8 Kuopion alueella toimivaa päiväkotia. Suositellut päiväkodit oli valittu niin, että joukossa olisi päiväkoteja, joissa kielitietoisuuden edistäminen olisi arjessa jo paljon mukana ja sellaisia päiväkoteja, joissa kielitietoisuus ei ole vielä niin vahvasti osa arkea.

Sovimme tilaajan edustajan kanssa, että kysymme suosituksena saamilta päiväkodeilta, onko heillä kiinnostusta osallistua kyselyymme. Lähetimme näiden päiväkotien johtajille sähköpostitse esittelyn itsestämme sekä opinnäytetyötämme ja kysimme halukkuutta osallistua kyselyyn. Emme saaneet vastausta kaikilta päiväkodeilta. Webropol–kysely sekä saatekirje lähetettiin lopulta viidelle päiväkodin johtajalle, sekä neljälle varhaiskasvatuksen opettajalle, jotka työskentelevät näissä päiväkodeissa. Varhaiskasvattajien työ sähköposteja ei ole julkisesti saatavilla, joten luotimme siihen, että päiväkodin johtajat jakavat sähköpostimme työyhteisöihin. Neljän varhaiskasvatuksen opettajan sähköpostit, joille kyselyn lähetimme, saimme yhden päiväkodin johtajan kautta. Emme saaneet vahvistusta päiväkodinjohtajilta siihen, että kysely olisi välitetty eteenpäin. Kun emme olleet saaneet vastaamisen määräajan lähestyessään loppuaan muutamaa vastausta enempiä, lähetimme heille uuden sähköpostin, jossa muistutimme heitä kyselyyn vastaamisesta ja viestin eteenpäin välittämisestä. Muistutusviestin jälkeen saimme pari vastausta lisää.

4.2.2 Luonnostelu

Kyselystä saimme aineistoa analysoitavaksi ja pääsimme siirtymään tuotekehitysprosessin seuraavaan vaiheeseen, luonnosteluun. Jokisen (2010, 23) mukaan luonnosteluvaihe aloitetaan aina tehtävän analysoinnilla. Analysoinnin tavoitteena on luoda suuresta sisältökokonaisuudesta tiivistetympi, pienempi kokonaisuus. Se on ajattelua, lukemista, erittelyä, ryhmittelyä ja tulkittaa. (Vilkka 2021, 91)

Aloitimme aineiston analysoinnin käymällä aineistoa systemaattisesti läpi ja luomalla yleiskuvan aineistosta. Webropol-sovellus luo kyselyn vastauksista automaattisesti raportin, joten aineiston läpikäyminen oli helppoa. Hyödynsimme aineiston avointen kysymysten analysoinnissa luokittelua, eli jaoimme saadut vastaukset eri luokkiin.

Kyselyn aluksi kartoitimme perustietoja kuten vastaajan ammattiryhmää sekä varhaiskasvatusryhmää, jossa vastaaja työskentelee. Kysely oli tarkoitettu kaikille varhaiskasvatuksessa työskenteleville ammattiryhmille. Kyselyyn vastasi kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja

sekä yksi päiväkodin johtaja. Yksikään varhaiskasvatuksen sosionomi tai lastenhoitaja ei vastannut kyselyyn. Vastajat kertoivat työskentelevänsä 0–3-vuotiaiden ryhmässä, esiopetuksessa, esimiehen tehtävissä sekä integroidussa erityisryhmässä.

Seuraavaksi vastaajilta kysyttiin liukukytkin-kysymysmuodolla ymmärtävätkö he, mitä kielitietoisuus tarkoittaa. Liukukytkimessä 0 tarkoitti en ymmärrä ollenkaan, ja 10, että vastaaja ymmärtää täysin, mitä kielitietoisuus tarkoittaa. Vastajat kertoivat ymmärtävänsä kielitietoisuus käsitteen merkityksen hyvin, vastausten keskiarvo oli 9,5. Kaikki vastaajista kokivat, että heidän päiväkodissaan on tarve kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseksi. Syiksi mainittiin esimerkiksi kielellisen kehityksen pulmat lapsiryhmissä sekä S2-lapsien määrän kasvu ja heidän huomioimisensa lapsiryhmässä. Kielitietoiset toimintatavat koettiin tärkeäksi, mutta yksi vastaaja kertoi niiden harjoittelun olevan vasta alussa ja opittavaa olevan vielä paljon. Yhden vastaajan mukaan kielitietoisten toimintatapojen tulisi näkyä ja toimia jokaisessa ryhmässä ja niiden kehittäminen olisi siksi tärkeää.

Kyselymme tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään Kuopion alueen päiväkodeissa sekä millaista materiaalia KieliPeda mahdollisesti tarvitsee rinnalleen, jotta kielitietoisen toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen helpottuisi entisestään. Neljästä vastaajasta yksi kertoi hyödyntävänsä työvälinettä työssään säännöllisesti arjen ohjaustilanteissa sekä työyhteisön toimintatapojen kehittämisessä. Vastaajista kaksi kertoi käyttävänsä työvälinettä harvoin ja yksi vastaaja kertoi, ettei hyödynnä työvälinettä lainkaan. Hän kertoo käytön olevan vielä vierasta, sillä ei ole ehtinyt tutustua KieliPedaan tarkemmin, vaikka onkin osallistunut yhteen koulutukseen aiheeseen liittyen. Kysyimme vastaajilta kokevatko he KieliPeda-työvälineen riittäväksi välineeksi kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseen vai kaipaako se rinnalleen jotakin muuta. Vastauksen jakautuivat tasaisesti. Puolet vastaajista koki työvälineen riittäväksi, toinen puolikas taas koki sen tarvitsevan rinnalleen jotakin lisää. Tätä perusteltiin sillä, että KieliPeda tuntuu epätarkalta lapsen kielitaidon arvioimiseen. He toivoivat myös arjen toimintaa helpottavaa materiaalia.

Kolme vastaajista koki KieliPeda-työvälineen helppokäyttöiseksi oman työn tukena. Yksi vastaajista ei koe Kielipedan käyttöä helpoksi, mutta ei halunnut avata, miksi kokee näin. Kysyimme millaista materiaalia vastaajat toivovat KieliPeda-työvälineen tueksi. Kysymys oli monivalintakysymys, joten vastaaja pystyi valitsemaan useamman kohdan. Kukaan vastaajista ei vastannut, että KieliPeda olisi riittävä, vaan toivottiin helposti mukaan otettavaa materiaalia, konkreettisia vinkkejä arkeen, vinkkejä lapsen kielitietoisuuden vahvistamiseen sekä lapsen osallistamiseksi kielitietoisuuteen. Tarvetta vastaajien mukaan olisi myös henkilöstön oman kielitietoisuuden toiminnan arviointiin sekä lapsen suomen kielen taitojen kartoitukseen. Viimeisenä oli vapaa sana kielitietoisuuden kehittämisestä varhaiskasvatuksessa, tähän vastasi kaksi vastaajaa. Molemmat kokevat asian olevan tärkeä, sillä sitä kautta parannetaan lasten oppimisen mahdollisuuksia ja sijoittumista yhteiskuntaan. Toinen vastaajista koki myös, että jokaisen ammattilaisen on hyvä paneutua asiaan ajatuksen kanssa.

Analysoinnista saatujen tietojen perusteella laadimme kielitietoisuuskorteillemme tavoitteet. Analysoinnin jälkeen aineistosta nousi kielitietoisuuskorttien aiheet. Alustavasti mietimme korttien teemoiksi kielellisenä mallina toimimista, kielellisen ympäristön luomista, lapsen osallistamista sekä lapsen kielen kehityksen ja oppimisen tukemista. Pohdimme myös, missä tilanteissa kortteja käytettäisiin, niiden helppokäyttöisyyttä sekä ulkonäöllisiä seikkoja, kuten kokoa, väriä ja muotoa. Näitä asioita pohdimme tulevien korttien käyttäjien kannalta. Meidän tavoitteenamme oli tehdä selkeät ja helppokäyttöiset kielitietoisuuskortit, jotka tukisivat varhaiskasvatuksen henkilöstön työtä.

Tuotteen tarkan analysoinnin sekä tavoitteiden asettamisen jälkeen luonnostelun seuraava vaihe on tehtävän yleistäminen. Yleistämisellä yritetään päästä eroon ennakkokäsityksistä, joita ideointiin saattaa liittyä ja pyritään löytämään epätavallisia ratkaisuja tuotteen ideoimiseksi. (Jokinen 2010, 30–31.) Ennen luonnosteluvaihetta, emme juurikaan olleet miettineet korttien toteutusta. Pohdimme paljon esimerkiksi sitä, millä alustalla suunnittelemme kortit ja minkälaisia kielitietoisuuskorteista ulkonäöllisesti tulee. Kummallakaan meistä ei ole

vahvaa graafista suunnittelutaitoa eikä lisenssejä alustoihin, joilla olisimme voineet suunnitella kortteja. Microsoft Publisher -julkaisuohjelma olisi ollut täydellinen väline korttien tekoon, mutta kallis hinta esti käytön. Kävimme kuitenkin läpi erilaisia ilmaiseksi saatavilla olevia alustoja, esimerkiksi Scribus, ja pohdimme vaihtoehtoja.

Seuraavaksi lähdimme työstämään luonnosta. Jaoimme korttien tekoa niin, että toinen vastasi kortin teksteistä ja toinen ulkonäöllisestä puolesta. Valmistelimme kortteihin tulevan tekstin hyödyntämällä aineistosta esiin nousseita aiheita sekä KieliPeda-työvälineen ensimmäistä osiota. Emme voineet alkaa työstämään korttien sisältöä pelkästään saadun aineiston perusteella, sillä saamiemme vastauksia oli liian vähän hyödynnettäväksi laajemmin. Etsimme kortteihin tietoperusteisia lähteitä selittämään Kielipedan ensimmäisen osion sisältämiä termejä, sillä kielitietoisuustermistö ei välttämättä ole kaikille tuttua. Korttien teemoiksi nousi lopulta äidinkieli, monikielisyys, kuvien käyttö puheen tukena, tulkin käyttö, kielellisenä mallina toimiminen sekä lapsen kielen oppimisen tukeminen.

Ensimmäinen luonnos korteista toteutettiin Word-pohjalle. Tilaajan edustaja ehdotti, että kielitietoisuuskortit voisivat olla avainnauhaan sopivat, jolloin ne kulkisivat varhaiskasvatuksen henkilökunnan mukana aina. Mietittyämme asiaa totesimme, että meidän tekemät kortit eivät ole sellaiset, että niiden olisi välttämättä järkevää olla koko ajan kaulassa. Ajattelimme, että avainnauhaan on järkevämpi säästää tilaa kuvarensulle, jota käyttää lasten kanssa. Kuvarensulla tarkoitamme esimerkiksi avainnauhassa roikkuvia kuvia eri arjen tilanteisiin. Kuvien avulla voidaan tukea lapsen ymmärtämistä eri tilanteissa, esimerkiksi mitä tapahtuu nyt tai seuraavaksi. Päädyimme tekemään korteista A5-kokoisia. Koimme, että kyseinen koko on helppokäyttöinen ja riittävän iso teksteillemme

Arvioimme tekemäämme luonnosta ja koimme sen huonoksi. Korttien ulkonäkö ei miellyttänyt ja oli epäselvä. Päädyimme muokkaamaan sekä tekstiä,

että korttien ulkomuotoa. Jotta pystyimme luomaan mieleiset kielitietoisuus-kortit ulkonäöllisesti, tutustuimme Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelman ominaisuuksiin Youtube -videopalvelun avulla.

Loimme toisen luonnoksen, jonka päätimme hyväksyttäväksi tilaajalla, sillä Jokisen (2010, 87) vaiheiden mukaan luonnosvaiheeseen kuuluu myös idean hyväksyttäminen esimiehellä tai muulla päättävällä ryhmällä. Lähetimme luonnoksen kielitietoisuus-korteista kahdelle tilaajan edustajalle. Saimme heiltä palautetta korteista ja muokkasimme niitä hieman heidän vinkkiensä avulla. He toivoivat, että tekstiä voisi tiivistää niistä korteista, joissa sitä on paljon. Tiivistimme kielitietoisuus-korttien tekstejä poistamalla sieltä tekstinpätkiä, joilla ei kokonaisuuden kannalta ollut niin suurta merkitystä. Luetteloimme myös korteissa olevat vinkit ranskalaisilla viivoilla, jotta vinkit ovat selkeämmin esillä ja helpommin luettavissa.

Lisäsimme samalla kortteihin vinkkejä heidän toiveestaan. Meille ehdotettiin myös, että voisiko jokaisessa kortissa olla jokin kysymys, joka johdattelisi keskustelemaan aiheesta. Osassa korteissa on ajatuksia herätteleviä kysymyksiä, mutta emme kokeneet tarpeelliseksi tehdä jokaiseen korttiin erillisiä kysymyksiä, koska mielestämme korttien kääntöpuolella olevat kysymykset toimivat aiheeseen johdattelevina kysymyksinä. Palautteenannon yhteydessä toimeksiantaja kertoi, että olemme saaneet koottua hyvät kortit ja niistä olemaan hyötyä toiminnan kehittämisessä.

4.2.3 Kehittely ja viimeistely

Kehittely vaiheessa suunnitellaan tuotteen yksityiskohdat. Se aloitetaan kuitenkin palaamalla tuotteelle asetettuihin tavoitteisiin. (Jokinen 2010, 90) Kielitietoisuus-korteille asetetut tavoitteet olivat mielestämme kunnossa, joten siirryimme yksityiskohtien suunnitteluun. Yksityiskohtien suunnittelu sisälsi värien ja fonttien pohdintaa sekä lähteiden viimeistelyä ja viimeisten pienten asioiden lisäämistä tekstiin.

Viimeistelyvaiheessa päätetään lopulliset materiaalit ja valmistustapa (Jokinen 2010, 96). Päädyimme lopulta tekemään kortit Word-pohjalle, vaikka

tutkimmekin myös muita vaihtoehtoja. Yksi tärkeimpiä vaatimuksia korteillemme oli helppokäyttöisyys. Word tarjoaa mahdollisuuden tulostaa kortit kaksipuoleisina, joten vältetään leikkaamiselta ja liimaamiselta. Viimeistelimme työn yksityiskohdat ja ennen opinnäytetyömme palautusta kysyimme palautetta kielitietoisuuskorteista kahdelta tilaajan edustajalta.

Tilaajan edustajat sanoivat, että tekemissämme korteissa on paljon hyvää perustietoa monikeilisydestä sekä suomen kielen omaksumisen tukemisesta. Molemmat olivat sitä mieltä, että korttien tekstiä olisi voinut vieläkin tiivistää, joissakin korteissa edelleen paljon tekstiä. Kuvien käytöstä sekä myös muista AAC-keinoista olisi saanut olla korteissa enemmän tietoa. Kysyimme tilaajan edustajilta myös, kuinka kielitietoisuuskortteja aiotaan hyödyntää Kuopion varhaiskasvatyüksiköissä. He kertoivat, että kortteja voisi hyödyntää yksi kerrallaan niin, että henkilökunta tai tiimi tutustuisi yhteen aiheeseen ja pohtisi sen kannalta kielitietoisuutta omassa ryhmässä. Voisi myös yhdessä korttien avulla pohtia, mistä kehittämistyössä lähdetään liikkeelle. Tilaajan edustajien mukaan luomamme kortit tarjoavat varhaiskasvattajille hyvän ensiaskeleen kielitietoisuuteen.

Toteutimme kielitietoisuuskortit KieliPeda-työvälineen tueksi Kuopion varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Luomamme kielitietoisuuskortit pohjautuvat KieliPeda-työvälineen ensimmäiseen osioon, joka käsittelee kielitietoisuuden oppimisympäristön arviointia. Kielitietoisuuskorttien tarkoituksena on herättää keskustelua kielitietoisuudesta oman päiväkodin arjessa. Valmiit kielitietoisuuskortit ovat sähköisessä muodossa, jolloin ne ovat kaikkien halukkaiden saatavilla helposti. Kortit ovat A5-kokoiset ja helppo tulostaa kaksipuoleisiksi niin, että kysymys on toisella puolella ja vastaus kysymykseen kortin toisella puolella. Aikataulumme opinnäytetyön tekemisen osalta oli tiukka, joten varsinaista testausta ja juurruttamista emme kerenneet tehdä. Teimme kuitenkin kahdelle tilaajan edustajalle kortit valmiiksi ja lähetimme ne heille. Toiveenamme oli, että he jalkautuessaan päiväkoteihin näyttäisivät kielitietoisuuskortit varhaiskasvatuksen henkilökunnalle ja kertoisivat korttien ideasta tarkemmin.

Kun kortit olivat valmiit, viimeisenä vaiheena loimme prototyypin, eli tuostimme kortit, leikkasimme sekä laminoimme ne. Lähetimme valmiit kortit luonnostelu vaiheessa palautetta antaneille tilaajan edustajille. Jokainen kielitietoisuuden kehittämisestä kiinnostunut päiväkotit voi tulostaa kielitietoisuus-kortit omaan käyttöön. Esittelimme opinnäytetyömme sekä kielitietoisuus-kortit Xamkin opinnäytetyöseminaarissa.

5 POHDINTA

Opinnäytetyö on ollut meille molemmille antoisa ja mielenkiintoinen oppimiskokemus. Ymmärryksemme kielitietoisuudesta ja sen tärkeydestä on kasvanut. Ajoittain on ollut haastavaa löytää yhteistä aikaa opinnäytetyön edistämiseen, varsinkin kevään aikana, kun työvuorot menivät hieman ristiin. Prosessi on kestänyt 9 kuukautta, mikä on pitkä aika, mutta opinnäytetyötä tehdessä aika on mennyt jopa liiankin nopeasti. Yhdessä työskentely on sujunut hyvin, ja molemmat ovat tehneet oman osuutensa opinnäytetyöstä, vaikkei mitään selkeää rajaa ollutkaan siitä, kumpi tekee mitään. Työnjako tapahtui aika luonnostaan työn edetessä. Jos kohtasimme työssä jonkin haastavalta tuntuvan kohdan, saimme tukea toisiltamme ja saimme ongelmat ratkaistua yhdessä. Välillä tuntui, että työ ei edennyt, mutta onneksi meitä tekijöitä kaksi ja saimme toisiltamme tukea myös silloin, kun työn tekeminen tuntui vaikealta.

Opinnäytetyön kyselyn tulokset osoittavat, että kielitietoisuudesta ollaan kiinnostuneita ja kielitietoisuutta pidetään tärkeänä Kuopion alueen varhaiskasvatustyksiköissä.

Kielitietoisuus voidaan kokea vaikeana käsitteenä eikä sitä opinnoissa välttämättä käsitellä tarpeeksi kattavasti. Mikäli kyselyn aiheita ei ymmärrä, ei ehkä koe tarpeellisuutta vastata siihen. Pohdimme, vaikuttiko käsitteen vaikeus kyselyn vastaajamääriin vai johtuiko vastaajien kato vain haluttomuudesta vastata kyselyyn. Varhaiskasvatusalalla on myös jatkuva pula työntekijöistä ja päivät ovat kiireisiä, joten kasvattajilla ei vain ole välttämättä ollut aikaa vastata kyselyyn. Toivoimme kyselyyn paljon enemmän vastauksia, kuin mitä lopulta saimme.

Opinnäytetyön aineistonkeruu vaiheessa teimme ehkä turhaa työtä kysymällä päiväkodeilta kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhömmä ja vastata kyselyymme. Olisimme voineet vain lähettää kyselyn niille 8 päiväkodille, jotka saimme suosituksena tilaajan edustajalta. Ne olisivat vastanneet, ketä aihe kiinnostaa tai jotka pitävät sitä tärkeänä. Kyselyyn olisi saattanut tulla näin enemmän vastauksia. Lähetimme kyselyn siis viiteen eri päiväkotiin Kuopion alueella ja vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Kyselyn liitteenä meillä oli saatekirje, jossa kerroimme vielä tarkemmin työstämme ja sen tuotoksesta. Saimme muutamia vastauksia. Viikon kuluttua lähetimme muistutusviestin, jonka jälkeen saimme pari vastausta lisää. Emme kuitenkaan saaneet kaikilta päiväkodin johtajilta vastausta mihinkään sähköposteistamme, joten emme voi olla varmoja siitä, että kyselymme olisi välitetty eteenpäin varhaiskasvattajille. Myös jollakin toisella aineistonkeruutavalla, kuten esimerkiksi haastattelulla, olisimme mahdollisesti saaneet kerättyä laajemman aineiston opinnäytetyötämme varten.

Covid-19-pandemia on vaikuttanut opinnäytetyömme tekemiseen ja toteuttamiseen. Työskentely on tapahtunut etäyhteyksien välityksellä, pääsääntöisesti teams-sovelluksen kautta sekä OneDriveä hyödyntäen. Yhteistä parityöskentelyä toteutimme suunnitelmavaiheessa muutamia kertoja kasvotusten, mutta raportin kirjoittaminen on tapahtunut teknologian välityksellä. Teknologiavälitteinen yhteydenpito on mahdollistanut sen, että olemme voineet hyvinkin nopealla aikataululla ottaa yhteisen Teams-palaverin ja saada opinnäytetyötämme eteenpäin. Jos meidän olisi ollut mahdollista työskennellä yhdessä enemmän kasvotusten olisimme varmasti saaneet opinnäytetyömme tekemiseen aivan erilaista motivaatiota kuin pelkkien teknologiavälitteisten palaverien kautta.

Olemme olleet niin tilaajan edustajaan, päiväkoteihin kuin opinnäytetyömme ohjaaviin opettajiin yhteydessä sähköisesti. Meidän oli tarkoitus ennen kyselyn lähettämistä mennä esittelemään opinnäytetyötämme päiväkotien henkilös-
töille. Esittelyn oli tarkoitus antaa työn tekijöille kasvot ja mahdollisuuden ky-

sellä työstämme enemmän. Esittelyn oli tarkoitus edesauttaa vastausten saamista kyselyyn sen sijaan, että henkilökunta sai vain kasvottoman sähköpostin, joka hukkuu helposti muiden joukkoon. Koronan vuoksi tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Etänä työskentely on kuitenkin mielestämme sujunut hyvin. Ajoittain meillä on ollut joitakin haasteita tekniikan toimivuuden kanssa, mutta lopulta kaikki on saatu toimimaan.

Olemme tyytyväisiä opinnäytetyöhömmme sekä luomiimme kielitietoisuuskortteihin ja toivomme, että niistä on hyötyä monelle varhaiskasvatuksen työntekijälle.

5.2 Tuotteen arviointi ja kehityskohteet

Mielestämme kielitietoisuuskortit ovat onnistunut tuote ja uskomme, että ne ovat käytössä toimivia. Korteissa on tärkeitä ja hyödyllisiä aiheita, joista uskomme olevan hyötyä varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Korttien sisältöjä olisi kuitenkin voinut vielä kehittää yhtenäistämällä korttien sisältöjä enemmän. Korteissa olisi voinut samanlainen rakenne. Rakenne olisi voinut edetä esimerkiksi niin, että ensin olisi ollut aiheeseen herättelevä kysymys, sen jälkeen lyhyt tietopohjainen teksti kortin aiheesta ja lopuksi vinkkejä aiheen käsitteelyyn. Nyt korttien rakenteissa on eroavaisuuksia, osassa on paljon vinkkejä, osassa ei välttämättä ollenkaan. Osassa korteissa taas on paljon tietopohjaista tekstiä, kuin joissain korteissa taas todella vähän.

Kielitietoisuus kortteja voisi jatkossa kehittää eteenpäin. Kun kortit ovat olleet hetken käytössä ja niistä on saatu käyttökokemuksia voisi korteista pyytää palautetta. Palautteen pohjalta kortteja voisi kehittää niin sisällöllisesti kuin ulkonäöllisesti. Kortteja voi luoda lisää eri teemoista sekä vanhojen korttien sisältöä voi tarvittaessa päivittää. Monikielisyys lisääntyy koko ajan ja se voi lisätä tarvetta erilaisille materiaaleille ja sisällöille. Uusiin kortteihin voisi siis lisätä ajankohtaisia uusia teemoja tai syventää vanhoja sisältöjä. Korttien ulkomuotoa voi myös kehittää käyttökokemuksien perusteella saadun palautteen perusteella. Kortteihin voi luoda uutta sisältöä myös pohjaten sen KieliPeda-välineen toiseen ja kolmanteen osioon.

Kielitietoisuskorteissa on vinkkejä erilaisiin kielitietoisiin toimintoihin. Korteissa vinkkejä ei kuitenkaan voi avata juuri ollenkaan. Korteissa olevista vinkeistä voisi koostaa esimerkiksi vinkkilistauksen, jossa on avattu hieman enemmän niiden ideaa ja tarkoituksenmukaisuutta.

5.3 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on julkaissut yhdessä Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n kanssa muistilistan opinnäytetyön eettisistä ohjeista (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto... s.a). Koko opinnäytetyöprosessin ajan olemme pitäneet nämä eettiset ohjeet mielessämme ja pyrkineet toimimaan niiden mukaan sekä noudattamaan hyvää tieteellistä tutkimustapaa. Aloitimme opinnäytetyömme tutustumalla aiheeseen sekä laatimalla kirjallisen suunnitelman työstämme. Solmimme opinnäytetyösopimuksen sekä tutkimusluvan Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden kanssa.

Webropol-kyselyä laatiessamme huomioimme vastaajien anonymiteetin, sillä emme keränneet kyselyn vastaajilta minkäänlaisia tunnistetietoja. Tunnistetietojen kerääminen ei olisi tuonut opinnäytetyöllemme lisäarvoa. Kyselyn saatekirjeessä myös kerrottiin selkeästi, miten ja mihin käytämme saamiamme tietoja. Myös aineiston säilyttämisestä ja poistamisesta mainitsimme saatekirjeessä. Olemme käyttäneet työmme lähteinä luotettavia artikkeleja, tutkimuksia sekä hankejulkaisuja. Kaikki tieto työssämme on pohjattu erilaisiin lähteisiin. Opinnäytetyömme on myös tarkistettu plagiaatintunnistusjärjestelmässä ennen sen julkaisua. Opinnäytetyömme on julkinen asiakirja ja kaikkien saatavilla Theseuksessa.

Opinnäytetyön validiteettia eli pätevyyttä voidaan tarkastella sen perusteella, kuinka hyvin teoreettisten käsitteiden avaaminen empiiriselle tasolle on onnistunut (Vilkka 2021, 137). Olemme avanneet opinnäytetyöllemme tärkeimmät käsitteet sekä myös sen, mitä kielitietoisuus tarkoittaa meidän opinnäytetyössämme. Käsitteet vastaavat toisiaan ja saimme aineistosta sitä tietoa, mitä lähdimmekin sillä hakemaan. Opinnäytetyön luotettavuutta eli reliabiliteettia laskee heikko vastaajamäärä. Emme heikon vastaajamäärän takia saanet realistista ja oikeaa kuvaa siitä, millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on kielitietoisuudesta tällä hetkellä. Se ei kuitenkaan poista työmme

käyttöarvoa. Luomissamme korteissa on paljon tärkeää asiaa ja niitä pystyy hyödyntämään päiväkodeissa, vaikka emme saaneetkaan paljon vastauksia kyselyymme emmekä voineet muodostaa kokonaiskuvaa, siitä millaisia asioita varhaiskasvattajat kortteihin olisivat halunneet. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme työskennelleet järjestelmällisesti ja johdonmukaisesti. Hyvän suunnitelman laatiminen opinnäytetyön alkuvaiheessa helpotti toteutusta sekä raportin laatimista.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Ry. S.a. Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Opiskelijan muistilista. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6prosessin%20eettiset%20suositukset%20muistilistat%20opiskelijalle%20ja%20ohjaajalle.pdf> [viitattu 2.4.2022]

Bouko, C., Carton, J., Limacher-Riebold, U., O'Malley, M-P. & Rosenback, R. 2020. How to raise a bilingual child. Practical guide for parents with ready-to-use activities. PEaCH for bilingual children. Ghent University. Hollanti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://biblio.ugent.be/publication/8680793> [viitattu 25.4.2022].

Grönmark, M. 2019. Kielitietoinen varhaiskasvatus ja miten se toteutuu Kotkan kaupungissa. Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Sosionomi. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/167916/Gronmark_Matias.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 2.4.2022]

Halonen, M. 2010. Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 1(5). Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli> [viitattu 18.2.2022].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997 Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Honko, M. 2019. Mikä ihmeen kielitietoisuus? Jyväskylän yliopisto. Blogi-kirjoitus. Päivitetty 28.11.2019. Saatavissa: <https://www.avoin.jyu.fi/fi/blogit/mika-ihmeen-kielitietoisuus> [viitattu 16.2.2022].

Honko, M. & Mustonen, S. 2020. Miten monikielisyys ja kielitietoiset toimintatavat koetaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti *Journal of Early Childhood Education Research* 2, 522–550. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114145> [viitattu 7.02.2022].

Jokinen, T. 2010. Tuotekehitys. Aalto yliopisto. Teknillinen korkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526033204.pdf> [viitattu 23.3.2022].

Keltikangas-Järvinen, L. 2017. Hyvä itsetunto. Uusintapainos. Ensimmäinen painos julkaistu vuonna 1994. Helsinki: WSOY.

Kess, R. & Kielinen, M. 2020. Puheenvuoroja kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta. Oulun Yliopiston oppimateriaalia. Kasvatustieteiden tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526226590.pdf> [viitattu 2.4.2022].

Kielet. S.a. Kotimaisten kielten keskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet> [viitattu 16.3.2022].

Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa. KieliPeda-työväline. 2019. Turun Yliopisto. Opetushallitus. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.utu.fi/sites/default/files/media/Kielipeda_tyovaline.pdf [viitattu 27.1.2022].

Korko, K-M. 2019. Kielitietoisuuden merkitys korostuu ammatillisessa koulutuksessa. Tampereen Ammattikorkeakoulu. WWW-dokumentti. Päivitetty: 2.12.2019. Saatavissa: <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/kielitietoisuuden-merkitys-korostuu-ammattillisessa-koulutuksessa> [viitattu 25.4.2022].

Kotimaisten kielten keskus. 2019. Hyvää virkakieltä 2019. Äidinkieli väestorekisterissä. WWW-dokumentti. Päivitetty: 5.2.2019. Saatavissa: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmahyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2019/aidinkieli_vaestorekisterissa.29311.news [viitattu 27.3.2022].

Krogager Anderson, L & Ruohotie-Lyhty, M. 2019. Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10 (2). Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa> [viitattu 16.2.2022].

Kuopion alue. S.a. Varhaiskasvatus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kuopionalue.fi/asukkaat/paivakoti-ja-koulu/> [viitattu 14.3.2022].

Kuopion kaupunki. 2021. Kuopion ulkomaalaiset ja vieraskieliset 2020. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.kuopio.fi/documents/7369547/8762970/Tilastotiedote+6_2021+Kuopion+ulkomaalaiset+2020 [viitattu 26.4.2022].

Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Martin, M. 2016. Monikielisyys muutoksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 7, (5). Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa> [viitattu 27.1.2022].

Niemitalo-Haapola, E. & Haapala, S. 2020. Lapsen kielenkehitys, vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Ensimmäinen painos. Jyväskylä: PS-kustannus. [viitattu 15.3.2022].

Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Nurmilaakso, M & Välimäki, A-M. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 15.2.2022].

Opetushallitus. 2018a. Monikielinen varhaiskasvatus. YouTube. Videoleike. Päivitetty 26.6.2018. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=8x7rA-PUdNOA&t=20s> [viitattu 29.1.2022].

Opetushallitus. 2018b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2018:3a. Pdf-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf [viitattu 7.2.2022].

Ota koppi - Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä. Neuvolan, varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen henkilökunnalle 2020. Pdf-dokumentti. Saatavissa: https://www.otakoppi-ohjelma.fi/sites/default/files/inline-files/helsinki_otakoppi_v3.pdf [viitattu 7.2.2022].

Pesu, E. 2020 IKI-hankkeen satoa: Ideoita s2-pedagogiikkaan ja kielitietoisuuteen varhaiskasvatuksen arjessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11 (7). Verkko-lehti. Päivitetty 2.12.2020. Saatavissa: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2020/iki-hankkeen-satoa-ideoita-s2-pedagogiikkaan-ja-kielitietoisuuteen-varhaiskasvatuksen-arjessa> [viitattu 29.1.2022].

Pöyhönen, S & Luukka, M-R. (toim.) 2017. Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: yliopistopaino. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/projektin_loppuraportti/KIEPON_loppuraportti.pdf [viitattu 16.2.2022].

Räsänen, M 2019. Kotimaisten kielten keskus. Äidinkieli väestökisterissä. Saatavilla: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2019/aidinkieli_vaestorekisterissa.29311.news [viitattu 18.3.2022].

Schwartz, M., Deep, I. & Hijazy, S. 2019. "Say 'What happened?' in Hebrew. He does not speak Arabic!" Early language awareness as expressed in verbal and nonverbal interactions in the preschool bilingual classroom. *Linguistics and Education* 52, 13-23. Verkko-lehti. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0898589818304352?via%3Dihub> [viitattu 12.2.2022].

Sipari, A & Suppala, A. 2022. Kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa. Perustana lapsen oman äidinkielen arvostamiselle. Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/704510/Annemari_Sipari%26Alisa_Suppala.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 22.3.2022].

Sopanen, P. 2018. Kielitietoisuus uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9 (3). Verkko-lehti. Saatavissa: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kielitietoisuus-uudessa-varhaiskasvatussuunnitelmassa> [viitattu 15.3.2022].

Suuriniemi, S-M. 2019. Kielitietoisuuden käsite ja kieli-ideologiat helsinkiläisten peruskoulujen opetussuunnitelmadiskursseissa. Teoksessa Kok, M., Mas-sinen, H., Moshnikov, I., Penttilä, E., Tavi, S. & Tuomainen, L. (toim.) Pidetään kielet elävinä – Keeping languages alive – Piemmö kielet elävinny. aFinLAN vuosikirja 2019. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 77. Jyväskylä. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/afinlavk/issue/view/6043/VK2019> [viitattu 16.2.2022].

Tilaaajan edustaja. 2022. Sähköposti 24.4.2022. Kuopion kaupungin varhaiskasvatus.

Tilaaajan edustaja. 2021. Haastattelu 31.12.2021. Kuopion kaupungin varhaiskasvatus.

Tilastokeskus. 2011. Katsaus Suomen väestöön 2010. WWW-dokumentti. Päivitetty 30.9.2011. Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html [viitattu 15.3.2022].

Tilastokeskus. S.a. Vieraskieliset. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html> [viitattu 15.3.2022].

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.

Varhaiskasvatussuunnitelma perusteet. 2018. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf [viitattu 27.1.2022].

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä: ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/Record/kaakkuri.227174> [viitattu 15.3.2022].

KUOPIO

Kuopion kaupunki

Kasvun ja oppimisen tuen tukipalvelut
Kasvatusjohtaja

Päätöspöytäkirja

7.1.2022

1 (4)

Tehtävä 13.00.00

Asianro 202/2022

Muut asiat 1 § / 2022

Tutkimuslupa / Meeri Sirviö ja Sari Reijonen

Selostus ja perustelu	<p>Sosionomiopiskelija Meeri Sirviö Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta ja tulkkioiskelija Sari Reijonen Humanistisesta ammattikorkeakoulusta ovat pyytäneet tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten.</p> <p>Meeri Sirviö ja Sari Reijonen tekevät opinnäytetyötä monialaisena, kahden ammattikorkeakoulun yhteistyönä. Opinnäytetyön aiheena on kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa ja kehittämistyönä toteutetaan havainnointi- ja itsearviointimateriaalia varhaiskasvatuksen henkilöstölle, lapsen kielen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.</p> <p>Tutkimusaineisto kerätään Tukkipojan ja Neulasen päiväkotien henkilöstölle tehtävällä Webropol-kyselyllä tammikuun 2022 aikana.</p>
Päätös	<p>Myönnän Meeri Sirviölle ja Sari Reijoselle luvan opinnäytetyösuunnitelman mukaisen tutkimuksen tekemiseen Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa.</p> <p>Yksi kappale tutkimusta toimitetaan Kuopion kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelle varhaiskasvatuspalveluihin.</p> <p>Yhteyshenkilö Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa on palvelupäällikkö Tiina Mikkilä.</p>
Toimivallan peruste	<p>Hyvinvoinnin edistämisen ja kasvun ja oppimisen palvelualueiden toimintasääntö 3 §.</p> <p>Juha Parkkisenniemi kasvatusjohtaja</p> <p>Asiakirja on allekirjoitettu koneellisesti Kuopion kaupungin asiantuntijajärjestelmässä. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.</p>
Liitteet	<p>Oikaisuvaatimusohje Opinnäytetyön suunnitelma Sirviö ja Reijonen.docx</p>
Tiedoksi	<p>Meeri Sirviö ja Sari Reijonen Varhaiskasvatuspalveluiden esimiehet Kasvun ja oppimisen lautakunta Kaupunginhallitus</p>

LIITE 2 Saatekirje

Hyvä varhaiskasvatusalan ammattilainen!

Olemme Meeri Sirviö ja Sari Reijonen ja toteutamme opinnäytetyötä monialaisena, kahden ammattikorkeakoulun yhteistyönä. Meeri opiskelee sosionomiksi ja varhaiskasvatuksen opettajaksi Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulussa. Sari opiskelee tulkkausta ja kielellistä saavutettavuutta Humanistisessa Ammattikorkeakoulussa.

Opinnäytetyömme aihe on kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa. Olemme luoneet kyselyn, johon toivomme vastauksia mahdollisimman laajasti kaikkien varhaiskasvatusryhmien kasvattajilta. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään tällä hetkellä varhaiskasvatuksyksiköissä. Lisäksi haluamme selvittää, millaista materiaalia KieliPeda mahdollisesti tarvitsisi rinnalleen, jotta kielitietoisuuden toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen helpottuisi entisestään.

Kyselystä saatujen tulosten perusteella luomme kielitietoisuuskortit varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Korttien tarkoituksena on tarjota vinkkejä varhaiskasvatuksen henkilöstön oman kielitietoisuuden toiminnan arviointiin ja kehittämiseen ja toimia KieliPeda-työvälineen tukena.

Kyselyyn vastaaminen on täysin anonyymia ja se vie vain 5–10 minuuttia! Siihen vastaaminen onnistuu tietokoneella tai älypuhelimella. Kyselystä saatuja tietoja hyödynnetään vain tämän opinnäytetyön tekemiseen. Saatuja vastauksia käsittelemme vain me, opinnäytetyön tekijät ja vastaukset tullaan poistamaan opinnäytetyön valmistuttua.

Kyselyyn on aikaa vastata tiistaihin 18.2. saakka.

Terveisin

Meeri Sirviö & Sari Reijonen

omesi008@edu.xamk.fi & sari.reijonen@humak.fi

Kysely kielitietoisien toimintatapojen kehittämiseksi Kuopion kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä

Tämän kyselyn avulla haluamme selvittää kuinka paljon KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään tällä hetkellä Kuopion alueen varhaiskasvatusyksiköissä. Lisäksi haluamme selvittää, millaista materiaalia KieliPeda mahdollisesti tarvitsee rinnalleen, jotta kielitietoisien toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen helpottuisi entisestään.

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Vastaajan ammattiryhmä *

- Varhaiskasvatuksen opettaja
- Varhaiskasvatuksen sosionomi
- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- Muu, mikä? _____

Varhaiskasvatusryhmä, jossa työskentelet *

- 0–3-vuotiaat
- 3–5-vuotiaat
- Esiopetus
- Muu, mikä? _____

Ymmärrän, mitä kielitietoisuus tarkoittaa *

Koen, että päiväkodissamme on tarve kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseksi *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Miksi koet tarvetta kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseksi? *

Hyödynnätkö työssäsi KieliPeda-työvälinettä? *

- Kyllä, säännöllisesti
- Harvoin
- En hyödynnä

Millaisissa tilanteissa hyödynnät KieliPeda-työvälinettä? *

Miksi et hyödynnä KieliPeda-työvälinettä? *

Koetko, että KieliPeda on riittävä väline kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseen vai kaipaanko sen rinnalle jotakin lisää? *

- Mielestäni KieliPeda on riittävä
- Kaipaen jotakin lisää, mitä? _____

Koetko, että KieliPeda-työvälinettä on helppo käyttää työsi tukena? *

- Kyllä, on helppo käyttää
- Ei ole helppo käyttää

Miksi et koe käyttöä helpoksi? *

Toivoisin KieliPeda-työvälineen tueksi (valitse yksi tai useampi) *

- Mielestäni KieliPeda-työväline on riittävä
- Tarkennusta eri termeistä
- Helposti mukaan otettavaa materiaalia
- Vinkkejä kuvaviuhkan/päiväjärjestyksen tai muun kommunikoinnin avun käyttöön
- Vinkkejä kuinka osallistaa lasta kielitietoisuuteen
- Vinkkejä lapsen kielitietoisuuden vahvistamiseen

- Tarkempia kysymyksiä henkilöstön oman kielitietoisien toiminnan arviointiin
- Konkreettisia vinkkejä arkeen
- Jotakin muuta, mitä? _____

Vapaa sana kielitietoisuuden kehittämisestä varhaiskasvatuksessa

KIELITIETOISUUSKORTIT

Hyvä kasvattaja.

Nämä kielitietoisuus kortit on syntynyt monialaisen, kahden ammattikorkeakoulun yhteistyönä, tehdyn opinnäytetyön tuotoksena. Opinnäytetyön teossa on hyödynnetty molempien tekijöiden opiskelemien alojen osaamista. Opinnäytetyömme on kokonaisuudessaan luettavissa Theseuksessa nimellä: Kielitietoisuus kortit varhaiskasvatuksen henkilöstön kielitietoisuuden toiminnan arviointiin ja kehittämiseen.

Idea kortteihin syntyi tilaajan huomaamasta tarpeesta. Tilaajan päiväkodeissa on käytössä Kielipeda -työväline. Tilaaja koki, että Kielipeda tarvitsee jotain materiaalia tuekseen. Lähdimme suunnittelemaan kielitietoisuus kortteja, jotka pohjautuvat Kielipeda -välineeseen. Korttien tarkoitus on toimia ajatuksen herättelijänä siihen mitä eri termit Kielipeda -välineessä tarkoittaa. Korttien on myös tarkoitus antaa ideoita, miten esimerkiksi rikastuttaa päiväkodin kielitietoista ympäristöä ja antaa oivalluksia siitä mitä asioita päiväkodissa jo tehdään kielitietoisuuden hyväksi.

Monikielisessä ympäristössä elävä lapsi voi osata sekä käyttää useita kieliä ja niiden osaamistaso voi olla erilainen. Näissä korteissa äidinkielellä tarkoitetaan kieltä tai kieliä, jotka lapsi on oppinut ensin ja joihin hän samaistuu.

Kortit ovat teidän vapaasti tulostettavissa ja käyttöön otettavissa. Kortit kannattaa laminoida, jotta ne kestävät paremmin käyttöä ja niiden käyttö on helpompaa. Tulosta kortit kaksipuoleisiksi: laita tulostusasetuksista kohta käänne lyhyen sivun kautta.

Miten kielitietoisuus kortteja voi käyttää?

Kortit voivat olla taukotilassa koko ajan esillä ja niitä voi selaila aina halutessaan. Toisaalta kortit voi ottaa esille erilaisissa palavereissa ja niitä voi pohtia yhdessä. Ryhmässä pohtiessa ideoita ja ajatuksia syntyy keskustelun kautta helpommin ja jaetut ideat lähtevät helpommin toteutukseen kuin yksin pohdiskellut ideat. Korttien käyttötapana on vapaa, ne voi käydä vaikka kaikki kerralla läpi tai ottaa yhden kerrallaan käsittelyyn.

Korteissa on toisella puolella kysymys. Kortin kääntöpuolella on kysymykseen liittyvää tekstiä, kuten ideoita erilaisiin kielitietoisuuden toimintatapoihin. Korttien kysymyksiä äärellä voi pysähtyä esimerkiksi henkilöstön palavereissa tai vaikka yksikseenkin. Kortin kysymyksiä kannattaa pohtia ennen kortin kääntämistä. Mitä kysymyksessä oleva termi tarkoittaa? Mitä ajatuksia se minussa herättää? Miten asia näkyy päiväkodin arjessa tällä hetkellä ja miten se voisi näkyä siinä enemmän? Pienen pohdinnan jälkeen voi kääntää kortin ja lukea sen kääntöpuolen. Herääkö kääntöpuolen teksteistä jotain oivalluksia? Onko asia tuttua? Nouseeko kortista jokin idea, jonka voisi ottaa suoraan käyttöön päiväkodissanne? Alkaako luovuus kukkimaan ja uusia ideoita kielitietoisuuden ympäristön kehittämiseen tulvimaan mieleen? Ryhmässä ajatusten jakaminen antaa uusia ideoita ja saattaa ehkä auttaa ymmärtämään asioita eri näkökulmasta.

Toivottavasti korteista on teille apua, kun mietitti päiväkotinne kielitietoista toimintaa ja käytätte Kielipeda -työvälinettä!

Sari Reijonen ja Meeri Sirviö
Kuopiossa 2.4.2022

Miksi on tärkeää huomioida lasten äidinkielet varhaiskasvatuksessa?

Miten voin huomioida monikielisyyden ryhmässäni?

Erilaisiin kieliin ja kulttuureihin tutustuminen päiväkodissa rikastuttaa maailmankatsomusta. Keinoja tutustua eri kieliin ja kulttuureihin on monia, vain mielikuvitus on rajana! Muista yhteistyön mahdollisuus esimerkiksi lasten vanhempien, kirjastojen ja lähikoulujen kanssa.

Kokeile näitä vinkkejä:

- Kielipuu, jossa esim. tervehdys jokaisen lapsen omalla kielellä
- Erialaisten teemapäivien kautta eri kulttuureihin tutustuminen
- Satuhetket lapsien omilla kielillä
- Tehkää näytelmiä, joissa jokainen saa puhua omaa äidinkieltään
- Opetelkaa esim. aamupiirissä tervehdyksiä lapsien äidinkielillä
- Kuvittakaa päiväkodin ympäristöä
- Opettele tervehdyksiä ja toivotuksia lasten äidinkielillä

(Ideoita ammennettu Sukella kieleen ja kulttuuriin –hankkeen materiaalista.)

Oma äidinkieli on tunteiden, sydämen ja ajatusten kieli. Äidinkielen ylläpitäminen vaatii kärsivällisyyttä ja työtä. Sen ylläpitäminen on kuitenkin tärkeää, koska kielen kautta syntyy yhteys omiin juuriin.

Se, että osaa äidinkieltään, edistää myös muiden kielten oppimista. Myöskään useamman kielen yhtäaikainen oppiminen ei ole haitaksi lapsen kehitykselle, päinvastoin, se parantaa päättelykykyä ja luovuutta. (Lähde: Sukella kieleen ja kulttuuriin –hanke, 2017–2020)

Miltä sinusta tuntuisi, jos joutuisit vähemmistökielen puhujana ympäristöön, jossa äidinkieltäsi ei huomioitaisi tai arvostettaisi?

Miltä tuntuisi vieraassa maassa, kun joku tervehtisi tai kiittäisi sinua omalla kielelläsi?

Mieti, jos joutuisit ilmaisemaan itseäsi aina vieraalla kielellä. Pystyisitkö ilmaisemaan itseäsi haluamallasi tavalla?

Pystyisitkö ilmaisemaan tunteitasi vieraalla kielellä yhtä hyvin kuin äidinkielelläsi?

Miten voin huomioida
lapsen, joka ei puhu
äidinkielenään suomea?

Miksi on tärkeää käyttää
kuvia puheen
ymmärtämisen tukena?

Puheen ja kielenkehityksen tukena kannattaa käyttää kuvia. Kuvien avulla lapsen on helpompi ymmärtää ja hahmottaa eri asioita. Tilanteet sujuvat paremmin, kun lapsi tietää mitä on edessä ja mitä hänen odotetaan tekevän. Kun aikuinen sanoittaa lapselle asioita kuvista, lapsen sanavarasto laajenee. Lapsi tarvitsee aikuiselta mallia kommunikointiin, joten on tärkeää, että aikuinen on aktiivinen käyttämään kuvia kommunikointinsa tukena. (Lähde: Kuvat kommunikoinnissa. Siun sote.)

Vinkkejä kuvien käyttöön:

- Kuvittakaa päiväkodin ympäristöä (eri tilat, lelujen paikat yms.)
- Hyödyntäkää kuvia siirtymätilanteissa ja uusien asioiden kertomisessa auttamaan ymmärtämisen hahmottamisessa
- Pidä kuvia myös lasten saatavilla, esim. ruokailutilanteessa lapsi voi kuvia hyödyntäen kertoa asioita
- Pidä kuvat lähellä ja helposti saatavilla, esim. avainrenksussa. Muista, että kuvia pitää käyttää aktiivisesti, käyttämättöminä niistä ei ole hyötyä kenellekään.

Kokeile näitä vinkkejä:

- Käytä selkosuomea ohjeistaessasi lapsia.
- Pyri etsimään satuhetkiin selkokielistä satuja. Satujen kuvitus toimii ymmärtämisen tukena. Kuvitusta satuihin voi tehdä myös itse, esimerkiksi Papunetin kuvatyökälulla. Selkosuomesta hyötyvät kaikki lapset, myös he, jotka puhuvat äidinkielenään suomea.
- Sanoita lapselle eri asioita. Esimerkiksi ulkovaatteita pukiessa kerro mitä tehdään: "Nyt puen sinulle haalarin. Nyt laitetaan hanskat käteen."
- Käytä asioiden ääneen sanoittamista mahdollisimman monissa eri tilanteissa. Asioiden ääneen sanoittaminen auttaa sanaston laajentamisessa, myös äidinkielenään suomea puhuvia.

Millaisissa tilanteissa
kannattaisi käyttää tulkkia?

Mitä kielellisenä mallina
toimiminen tarkoittaa?
Millainen kielellinen
malli olen?

Lapsi oppii kieliä arjessa seuraamalla sekä jäljittelemällä aikuisia ja muita lapsia. Kaikissa tilanteissa aikuinen toimii lapselle kielellisenä mallina, joten omaa puhettaan kannattaa miettiä aina tilanteen mukaan. Kielellisen kehityksen tukemisen täytyy olla suunnitelmallista. Kielen kehityksen säännöllinen dokumentointi antaa tärkeää tietoa lapsen kielen kehityksestä. (Ota koppi. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä.)

Vinkkejä kielellisenä mallina toimimiseen:

- Kiinnitä huomiota omaan kielenkäyttöön ja vuorovaikutukseen.
- Puhu selkeästi ja ymmärrettävästi
- Osallistu ja rikastuta lasten keskusteluja
- Kannusta omalla esimerkilläsi ja rohkaise lasta käyttämään kieltä eri tilanteissa.
- Sanoita arjen tilanteita ja auta lasta ymmärtämään
- Anna lapselle malli oikeasta tavasta sanoa jokin sana, esimerkiksi jos lapsi osoittaa palloa ja sanoo "paao", toista sana oikein. "Kyllä, pallo. Lähdetäänkö pelaamaan?"
- Havaitse ja vastaa lapsen tekemiin vuorovaikutus aloitteisiin. (Ota koppi. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä.)

Lapsen huoltajien suomen kielen taidon ollessa riittämätön ymmärtämään käsitteitä ja asioita, kannattaa käyttää tulkkia. Tulkin käytön ansiosta vältetään väärinymmärryksiltä, kielellinen tasa-arvoisuus lisääntyy sekä molempien osapuolien oikeusturva paranee. Muista, että et käytä lasta tulkkina vaan tilaat paikalle aina ammattitulkin!

Tulkin käyttö voi jännittää ja tuntua aluksi haastavalta. Kannattaa muistaa, että puhuu huoltajalle, eikä tulkille. Puhu samalla lailla kuin suomenkielisellekin huoltajalle. Anna tulkin tulkata rauhassa ja jaksota omaa puhettasi niin, että tulkin on helpompi tulkata. Tulkkia varatessa huomioi, että huoltajan mahdollisille kysymyksille jää aikaa. (Ota koppi. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä.)

Tulkin toimintaa ohjaa ammattieettinen säännöstö. Tulkilla on salassapitovelvollisuus, eikä hän ota vastaan toimeksiantoa, johon on esteellinen tai hänellä ei ole riittävää pätevyyttä. Tulkki tulkkaa kattavasti, mitään pois jättämättä tai lisäämättä. Hän on myös puolueeton viestinvälittäjä, joka ei anna tunteiden, asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun. (Asioimistulkin ammattisäännöstö, 2021. Kieliasiantuntijat.)

Miten tuen lasta oppimaan
kieltä?

Äidinkielen osaaminen on pohja kaikelle muulle oppimiselle. Kielelliselle kehitykselle tärkeää on hyvä vuorovaikutus. Sen edellytyksenä on aikuisen aktiivisuus ja kiinnostus lasta kohtaan. Aikuisen pitää tiedostaa oman sanattoman viestinnän merkitys. (Ota koppi. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä.)

Pohdintaa

Miten reagoit, kun lapsi käyttää omaa äidinkieltään?

Miten kannustat lasta käyttämään eri kieliä ja kommunikaatiomenetelmiä luonnollisissa tilanteissa?

Tiedostatko, millaista sanastoa viestintää käytät?

Onko teillä työntekijöiden kanssa sovittu tietyille asioille yhtenäinen termi?

Jos jokainen kasvattaja käyttää samasta asiasta eri synonyymia voi se hankaloittaa kielen ymmärtämistä ja oppimista.

Käytätkö suljettuja kysymyksiä, joihin voi vastata helposti kyllä tai ei? Avoimia kysymyksiä käyttäessä lapsi joutuu käyttämään osaamaansa sanastoa laajemmin.